

SETMANA SANTA TARRAGONA 75 anys d'opuscles (1928-2003)

Ajuntament de
TARRAGONA

MUSEU D'HISTÒRIA
DE TARRAGONA

TARRAGONA

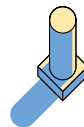
SETMANA SANTA TARRAGONA

75 anys d'opuscles
(1928-2003)

**Ajuntament de
TARRAGONA**

MUSEU D'HISTÒRIA
DE TARRAGONA

TARRAGONA

EDITA: AJUNTAMENT DE TARRAGONA - MUSEU D'HISTÒRIA

COL-LABORA: Agrupació d'Associacions de Setmana Santa

PRODUCCIÓ: Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

DIGITALITZACIÓ D'IMATGES: M. Teresa Martorell

DOCUMENTACIÓ: M. Elena Virgili i Bertran

DISSENY: Pitu

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ: Ind. Gràf. Gabriel Gibert, SA

D.L.: T. 256. 2003

SALUTACIÓ

L'Àrea de Patrimoni de l'Ajuntament enguany ofereix a la ciutat l'edició d'un llibre que vol recollir la història dels diferents opuscles que l'Agrupació d'Associacions de Setmana Santa ha anat editant al llarg dels darrers 75 anys.

Fa dos anys vam oferir una exposició àmplia i cromàtica i un catàleg dels cartells anunciadors d'aquests actes religiosos que se celebren a Tarragona. Ara completem aquella mostra amb l'edició d'un llibre que recull una part important de la història social i religiosa dels tarragonins.

Aquella exposició de cartells de Setmana Santa, que es va poder visitar al Pati del Rei Jaume I de l'Ajuntament, recollia la història entre els anys 1928 i 1969 la primera edició i entre els anys 1970 i 2000 la segona, però ara es tracta de recopilar en una edició única la història de tres quarts de segle de la nostra Setmana Santa.

Benvinguda sigui aquesta publicació, que tenim la seguretat que serà molt ben rebuda per tots els tarragonins.

Joan Miquel Nadal i Malé
Alcalde de Tarragona

La Biblioteca Hemeroteca Municipal disposa d'una important col·lecció de cartells anunciadors que ens mostra l'evolució d'algunes de les festes més arrelades a la ciutat. En els últims dos anys, coincidint amb la Setmana Santa, hem fet dues exposicions i hem publicat els cartells corresponents a aquesta festivitat.

Avui presentem una segona publicació que recull els fullets i opuscles editats per l'Agrupació d'Associacions de Setmana Santa, que aglutina totes les confraries i germandats de la ciutat. En aquest llibre podem trobar un ric ventall d'obres que ens posen de relleu els diferents estils artístics i com aquests han anat evolucionant des d'un llunyà 1928 fins als nostres dies.

Amb aquesta edició tanquem un cicle que ha intentat posar de relleu una part important de l'abundant fons documental de què disposa el Museu d'Història. Esperem, en el futur, poder seguir treballant en aquesta línia i que això ens ajudi a recollir, mantenir i difondre el nostre ric patrimoni cultural.

Maria Mercè Martorell Comas
Tinent d'Alcalde de Patrimoni

75 anys d'opuscles de Setmana Santa

L'Àrea de Patrimoni de l'Ajuntament de Tarragona, seguint la línia iniciada ja fa uns anys de donar a conèixer els fons i les col·leccions dipositades a la Biblioteca Hemeroteca Municipal, presenta enguany un llibre que recull els fullets i opuscles publicats amb motiu de la Setmana Santa tarragonina. Sobre la publicitat gràfica de la festivitat ja vàrem fer dues exposicions de cartells, que es troben recollits en un catàleg editat l'any 2001.

Enguany, i per commemorar el 75è aniversari de la fundació de l'Agrupació d'Associacions de Setmana Santa, publiquem aquest llibre que recull els opuscles editats per l'Agrupació des de 1928, any en què veuen la llum el primer opuscle i el primer cartell anunciador. El llibre s'ha dividit en dos blocs: la primera part és un interessant estudi d'Enric Baixeras Sastre que analitza cadascuna de les publicacions, tant pel que fa a l'aspecte formal com el context històric i social en què van aparèixer. A la segona part, l'apartat d'imatges, hi hem incorporat la portada de tots els opuscles ordenats cronològicament i amb una petita fitxa tècnica de cadascun.

El llibre recull els fullets i opuscles editats per l'Agrupació com a entitat que aglutina totes les confraries i germandats. Durant els darrers anys s'ha viscut un increment de publicacions, provocat pel fet que totes les confraries editen un opuscle que recull els principals actes amb fotografies i col·laboracions d'historiadors, escriptors i estudiosos amb articles històrics o literaris. Per aquest motiu no ha estat el nostre objectiu intentar donar cabuda a totes les publicacions, tot i que en alguns casos, com és el de la Confraria de Sant Magí Màrtir, mereixerien un capítol a banda, tant per la seva trajectòria històrica com per la qualitat dels escrits que s'hi recullen. La darrera incorporació pel que fa a l'edició d'opuscles ha estat la Congregació de Dones de la Soledat, l'any 2002.

La majoria dels opuscles es conserven a la Biblioteca Hemeroteca Municipal, tret d'alguns que ens ha cedit, per poder-los reproduir, Jordi Rovira Soriano, a qui agraïm la seva col·laboració. Formen una important col·lecció consultada freqüentment per estudiosos i investigadors de la Setmana Santa i, en general, de la història de la ciutat.

Els primers anys hi havia un especial interès en promocionar la Setmana Santa arreu. A la vessant estrictament religiosa s'hi afegia l'interès per potenciar el turisme: la ciutat disposava també d'importants monuments, un bon clima i unes bones platges de les quals es podia gaudir durant les vacances i s'aprofitava la festivitat per donar-ho a conèixer.

L'any 1928 el primer desplegable, publicat pel Sindicat d'Iniciativa i Turisme, destaca tant les festes religioses com els actes populars, entre els quals hi havia el concurs de sardanes, els concerts, la festa del corder pasqual, els focs artificials, els aplecs i fins i tot una traca. S'aprofitava també el desplegable per fer propaganda de les altres festivitats de la ciutat *Fiestas populares que se celebran con gran solemnidad en Tarragona* entre les quals, a banda de les de Setmana Santa, s'esmentava la cavalcada de reis, les revetlles de Sant Joan i Sant Pere, les regates marítimes, la festivitat de la Verge del Carme i les festes patronals de Sant Magí i Santa Tecla. També s'inclouia una llista de monuments notables per visitar entre els quals, curiosament, s'assenyala-va el teatre romà i les termes.

En aquest sentit destaca el desplegable publicat el 1931, on podem llegir, a banda del programa dels principals actes, una crida al Turista en la qual se li ofereix la llum, el color, les platges, el clima, les restes romanes, la catedral, l'esport, la música, el port i la religiositat de la ciutat. L'any 1948, sobre una imatge del portal de Sant Antoni, s'acomiadaven amb aquestes paraules: *TARRAGONA, la ciudad del Sol deslumbrador, de las riquezas arqueológicas, del Cielo diáfano, del mar tranquilo, de las dulces auroras y de los crepúsculos espléndidos, OS ESPERA.*

Molts opuscles inclouen descripcions, recorreguts i excursions per la ciutat i els voltants.

Els actes propis de la Setmana Santa es potenciaven com un atractiu per atreure forasters; a finals dels anys quaranta es van organitzar per als dies posteriors les anomenades *Fiestas de Primavera*, amb tot un seguit d'actes festius per als dies següents, amb l'objectiu d'allargar l'estada dels turistes a la ciutat.

La importància dels opuscles i fullets no rau només en el contingut o en la informació que se'n pot extreure sobre la Setmana Santa en concret, és interessant veure i estudiar els artistes que hi col·laboren amb els seus dibuixos, les nombroses fotografies, els anuncis d'establiments comercials, la tipografia, etc. En definitiva, podem dir que són un testimoni de la història, la societat i l'art dels darrers 75 anys de la ciutat.

M. Elena Virgili Bertran

Biblioteca Hemeroteca Municipal de Tarragona

Propaganda gràfica de la Setmana Santa

Fulletts i programes de l'Agrupació d'Associacions

Descripció de les publicacions i abast del present treball

Cada any la propaganda gràfica de la Setmana Santa de Tarragona treu al carrer diverses publicacions. L'any 2001, l'Ajuntament va editar, amb caràcter extraordinari, el llibre de la col·lecció de cartells; el primer cartell és del 1928. Enguany publica el volum que teniu a les mans: una selecció comentada dels fullets i dels díptics, tríptics i altres impresos de format reduït, apareguts des de la mateixa data.

Els fullets escollits són els de l'Agrupació d'Associacions. Tenen de 30 a 140 pàgines d'extensió i van enquadernats. Se'n fan tiratges regulars; es distribueixen entre els grups o confraries, i es venen lliurement. Les associacions, per separat, també treuen publicacions per tractar d'assumptes orgànics i propis de la seva respectiva responsabilitat però d'uns anys cap aquí se'n publiquen en tant nombre que es fa difícil comentar-les en conjunt sense crear confusió, i per això les hem deixades a part.

Els impresos de mides més petites, de què també parlarem, són els que duen el programa general d'actes, acompanyat d'il·lustracions, i s'adrecen a tot el públic. D'aquests se'n fa un tiratge important i es donen gratuïtament, de vegades amb un full de paper prim encartat on es registren informacions d'interès per als forasters.

D'entre els fullets i programes de la propaganda general, distingim sèries i èpoques. Ens deturem en alguns exemplars bibliogràfics que criden l'atenció, sigui pels signes publicitaris, per l'elaboració curiosa, o perquè marquen una inflexió en la successió monomètica. Som ben conscients que resten molts altres aspectes mereixedors de comentari.

Els que denominem fullets contenen, regularment, la crònica de la celebració de l'any anterior, l'anunci de les innovacions que es preparen i altres fets i notícies de la Setmana Santa. També hi apareixen sovint treballs sobre els indrets turístics i el patrimoni cultural. De vegades ens fan veure el caràcter de la Setmana Santa tarragonina en allò que és diferent de la d'altres ciutats espanyoles. Per exemple, en el full de l'any 1944 s'explica que en les nostres restes romanes molts hi veuen records de la Passió. La idea està basada en la tradició que dona el nom de "castell de Pilats" al Pretori. Diu la llegenda que Pilats mateix l'habità, éssent pretor de Tàrraco, abans de ser traslladat amb el mateix càrrec a Palestina, on actuà en la Passió de Jesús de Natzaret. En veure la figura de Pilats desfilant en un misteri l'associem a la narració popular i esguardem els carreus romans amb emoció. La propaganda ho utilitza com un efecte especial.

El mètode de la nostra exposició consistirà a observar la propaganda de la Setmana Santa de Tarragona, emmarcada en les diferents actituds del cos social, durant el lapse transcorregut des de 1928. Mencionarem breument les grans convulsions i sotragades i l'evolució dels costums, els gustos, les tendències generals i la cultura popular. També ens referirem, a grans trets, a l'evolució i el creixement de la ciutat, i al compromís, de vegades negligit, de preservar-ne la qualitat d'empori de la història i de l'art. També ens referirem a la història més petita, i a persones concretes, sobretot quan aquestes citacions ajudin a perfilar el context. Ens detindrem especialment en les arts de la impremta i la fotografia, els dos grans invents pels quals l'home aconsegueix la tasca màgica d'eternitzar el temps; tasca que, en definitiva, potser és l'objectiu últim i transcendent de la Setmana.

Motivació i iniciació de la propaganda

La Setmana Santa se celebra a Tarragona des d'època llunyana. Li ha donat fama, particularment, el marc històric incomparable de la ciutat medieval, per on desfila la processó el Divendres Sant: el conjunt de la Catedral i els carrerons que l'envolten, abundants en vestigis romans. En coincidir amb la primavera, el temps convida a sortir i a rebre a la pell l'aire dolç i suau.

A partir de l'any 1928 s'intensificà la propaganda. Es convidà la gent a participar del misteri religiós com a una festa popular. Se'n subratllaren els atractius: el misticisme i la sumptuositat dels actes sagrats (sobretot, la magna processó), el mèrit artístic dels imginers, antics i moderns, que modelaren i encarnaren els passos; el fervor dels penitents; el ritme i l'altive-sa dels armats; l'harmonia dels cants i les músiques... L'espectacle total, compartit i emocionant. Es ponderà, també, l'al·licient del clima. En resum, a partir d'aquella data millorà l'organització i la tècnica publicitària. Vingueren més forasters i la ciutat cobrà més anomenada. Els tarragonins, en general, ho celebraren i en veieren la utilitat.

El Sindicat d'Iniciativa (entitat que havia estat fundada el 1910 per "atreure forasters") prengué cura de la propaganda des de l'inici. El Sindicat va considerar la divulgació de la Setmana Santa com una missió preferent. El seu nom figura en els fullets, unes vegades en qualitat d'editor, d'altres, de col·laborador de l'edició. Al fullet de 1954, la mateixa entitat puntualitza que participa a l'organització de les festes de la Setmana Santa i fa publicacions i comunicats a la premsa i a la ràdio com a membre seglar de l'Agrupació d'Associacions.

Les corporacions municipals han fet costat al Sindicat d'Iniciativa i a l'Agrupació, i han subvencionat les despeses de la propaganda general. En ocasions, l'Ajuntament l'ha realitzat directament, col·laborant-hi quasi sempre el Sindicat d'Iniciativa i l'Agrupació en ple. Aquesta també ha fet publicacions pel seu compte.

Altres sectors de les forces ciutadanes s'han afegit a la campanya d'atracció, ja des de l'inici. Com per exemple el poeta i llibreter Joan Antònio i Guàrdias, que l'any 1929 edità la *Guía histórica y arqueológica de Tarragona*, de Sanç Capdevila (1883-1932). Guàrdias escriu al pròleg que la glòria de Tarragona està feta de pompa pagana i de fervor cristià, coincidència que és font d'emoció. Més viva ha de ser l'emoció per a aquell que contempla la desfilarada lenta de la processó pel centre històric!

Ja se sap que els poetes es prenen llicències; la coincidència del medievalisme del centre històric amb el fervor cristià (que Guàrdias veu tan rodona), segurament que, per

a alguns, és un abús de concepte. Però hem d'entendre que Guàrdias llegís la història amb sentit apologetic, o, si més no, que a l'hora d'editar la guia s'expressés en els termes que ho va fer. Els tarragonins enamorats de la seva Setmana Santa ho han entès sempre com el poeta, i cada any ens diuen que han renovat l'experiència emotiva. I no només ho diuen. Des de 1929, llevat de comptades excepcions, ho han anotat i registrat, repetidament, amb lletra i imatges. Les vivències estan recollides a la col·lecció històrica dels fullets anuals que ara ens ocupen. No ens estendrem sobre experiències, ni altres continguts textuais, si no és per comentar-ne algun efecte publicitari.

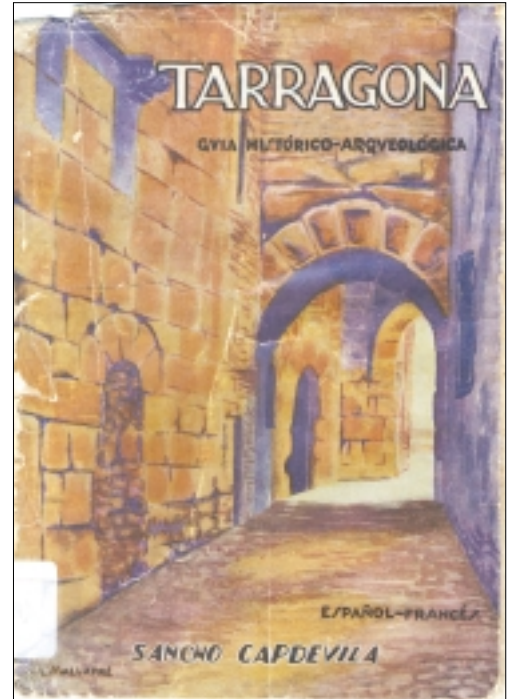
Com era la Tarragona de l'any 1929? En quines condicions els tarragonins obeeïren l'impuls de fer famosa la seva Setmana Santa? Els historiadors descriuen una ciutat d'economia aturada i una societat refrenada per culpa d'una base industrial insuficient. La comparen amb altres ciutats catalanes i la troben retardada tècnicament, i separada dels corrents de la modernització: localista, tancada i a la defensiva.

És difícil que es renovi el poble que no creix. I, si no es renova, s'empobreix. La carestia limita el treball i la seguretat, i empeny els més coratjosos a emigrar. En aquesta situació, Tarragona va reaccionar i li vingué l'afany de superar l'endarreriment fent propaganda de si mateixa, a manca de recursos de rèdit més immediat. Així s'expliquen operacions a llarg termini per organitzar el turisme iniciades a la primera dècada del segle vint, i la favorable resposta dels gremis i estaments. Les energies per impulsar les "festes" de Setmana Santa s'acoblaren en un dels estadis de la cursa per la reactivació. Fou en el moment que el país sortia de la primera dictadura del segle. S'hi pot llegir un índex sociològic. En qualsevol cas, és exponent de la fortitud del moviment ciutadà.

Al cap de poc, l'any 1931, vingué la República. El nou règim, si d'una banda fou restrictiu degut a la laïcitat, de l'altra va animar i escampar l'esperit de participació en els afers públics, i va confirmar l'encert de valorar el patrimoni històric i donar-li rendibilitat. Aquest parer, molt compartit, fa que persones escrupoloses, de creences republicanes, vagin a la processó sense traïr els seus sentiments íntims.

El cas és que els tarragonins que descobriren les "festes de Setmana Santa" ho encertaren. Avui, quan rebem del turisme prop de la meitat de la renda col·lectiva, és just de tenir un record pels pioners de l'atracció de forasters.

L'octubre de l'any 1934, Joan Antònio i Guàrdias publicà una nova guia, aquesta en llengua catalana: *Tarragona. Guia del turista*, signada per ell mateix, i amb un format molt semblant a la guia anterior. La repetició de l'esforç editorial i l'èxit de les dues edicions demostren l'eficàcia de la propaganda turística, en els cinc anys transcorreguts.

Publicacions de 1928 a 1936

Totes estan compostes amb cura, si bé són molt diferents les unes de les altres. El primer fullet, el de 1928, és formalista i normatiu. La portada, a tot color, és del pedagog, pintor i prolífic dibuixant Lluís Mallafré (1895-1988), col·laborador gràfic de moltes publicacions de Setmana Santa, autor dels quadernets per aprendre a dibuixar *Mis primeros dibujos*, etc. (són del mateix llinatge els metges que duen aquest cognom). Mallafré va dibuixar un soldat romà en primer terme i la processó al fons.

A l'interior, el fullet conté gravats a la ploma i fotogravats directes. Inserirades entre les pàgines, hi ha un cert nombre de litografies policromes, tirades per separat. En cinc d'elles, una per a cada grup o confraria, hi podem veure els dibuixos minuciosos de les vestes i els ornaments, uns dibuixos que serveixen de model per confeccionar els vestits i guardar la uniformitat dels distintius.

Les vestes de les associacions corresponen a: 1. Col·legi del Sagrat Cor dels Germans de les Escoles Cristianes (alumnes i antics alumnes). 2. Aspirants de la Congregació de la Sang. 3. Germandat del Sant Ecce Homo, i 4. Germandat de Jesús Natzarè.

El fullet també publica emblemes i escuts de les associacions. Els escrits són en llengua castellana. L'article principal és de l'arxiver Sanç Capdevila: "La Real Congregación de la Purísima Sangre de N. S. Jesucristo". Fixa els orígens de la processó als antics gremis de l'edat mitjana. El fullet conté altres escrits; un dels quals és la descripció detallada de la processó.

Signa el fullet l'Agrupació d'Associacions. Apareixen anuncis separats del text.

El fullet de l'any següent, el 1929, destaca pel disseny depurat. Està imprès sobre paper satinat de color os i ornat amb capitals i culs de llàntia noucentistes. És sobri i equilibrat. El realitzà la impremta Altés, de Barcelona, que marcava el gust de l'època. La clientela d'Altés era refinada, sensible a l'Art Déco i a la tipografia ceriverina del segle divuit. La qualitat d'aquest fullet mostra el coneixement artístic dels que l'encarregaren i, al mateix temps, tempera delicadament les figuracions cruentes dels dies sants.

El grafisme de portada, sobre un original de Castellarnau, és innovador. Les traces de l'expert dibuixant van estampades sobre cartulina blau nit, amb tintes opaques: verd, negre i un color auri. Té molt d'encís.

El fullet duu un *Pòrtic* on es considera el doble caràcter romà i medieval de Tarragona. Va signat per l'Agrupació de asociaciones pro-fiestas de Semana Santa. Signen col·laboracions Sancho Capdevila: "El Gremio de Labradores"; Miquel Melendres Rué: "Diumenge de Rams"; A. Brunet Magrané: el poema "L'oració a l'Hort", etc. Es diu que, l'any anterior, a la rambla de Sant Joan hi havia cent "palcos", i que va venir de Barcelona un tren especial.

Els anys següents la propaganda gràfica de la Setmana Santa es féu amb formes més modernes. Les impremtes de Tarragona es deixondíen, i s'anaven posant al corrent a mesura que els anunciants exigien una publicitat al dia.

El fullet de l'any 1930 imita dignament l'anterior, sense arribar, però, a la perfecció de l'impremta Altés. La portada és de Francesc Monravà (1888-1968), arquitecte de la Diputació durant molts anys i dibuixant i cartellista de la Setmana Santa, i represen-

ta la plaça del Rei. La processó va sortint de Natzaret i es perd de vista en trencar cap al carrer de la Portella. Una de les gràcies del dibuix rau en l'ordenació arquitectònica imaginada per al fons de l'escena. El lloc estava aleshores ocupat per dependències del presidi, com ho està ara pel museu arqueològic. Monravà dibuixà el pretori alliberat, i hi uní un edifici per tancar la plaça però, a nivell de carrer, el deixà obert pels dos fronts, donant esplai a la vista sobre el panorama marítim. El cas és que, anys després, fou el mateix Monravà qui va projectar i construir el museu, i oblidà allò que ell havia somniat trenta anys abans.

Als darrers fullets intervé sovint el sacerdot-poeta Miquel Melendres, de vegades sense signar. Es nota l'autor per la qualitat literària i el to actual i persuasiu.

La Pasqua de l'any 1931 va escaure's en el dia 5 d'abril, i el 14 es proclamà la República. Hi hagué aldarulls. Arrencaren d'una oficina bancària la bandera de la monarquia, hissada a mitja asta per raó de la festa, i apedregaren el seminari. El Sindicat d'Iniciativa havia publicat un desplegable de vuit cares, amb fotos i el programa. No obstant (com ens recordà el fullet de l'any 1942), fins al 1934 no hi hagué processó al carrer. Al desplegable apareix la foto del bust del Crist de la Humiliació, de Garrigós, que pertanyia al misteri que havia d'acompanyar els penitents. Dues cares de l'imprès estan dedicades a la Tarragona turística, sense oblidar la ciutat moderna (el banc d'Espanya i la casa Escorsa, avui Cambra de Comerç). També hi ha un lloc per a les activitats esportives, i un altre per al moll de costa, ple de "barcos", i ufanós de barrils de vi.

Al caràcter de la lletra s'hi veu l'època i la conjuntura; perquè el gust assenyala les tendències, potser més en el sentit d'allò que ens pensem que som o que volem semblar que no pas en allò que som realment. Com en el vestit. El fullet que comentem correspon a l'any de la República (proclamada el 14 d'abril de 1931, poc temps després d'acabar la dictadura de Primo de Rivera). Temps de crisi. El tipus de lletra és el Rockwell, creat feia poc a la Gran Bretanya. Caràcter populista, que respon a les idees de l'o-brerisme i expressa rebuig per la cultura establerta.

Durant el Bienni Negre, l'any 1935 havien entrat a manar les dretes i es tornà a publicar el fullet de Setmana Santa. La mida és lleugerament més petita. La tipografia, d'estil més avançat, molt diferent de la dels anys 1929 i 1930. La composició segueix els esquemes racionalistes de la Bauhaus: gravats contrastats, tallats a sang, tipus de lletra Futura, barreja de versals i minúscules, peus de fotografia breus, blancs separadors. L'edità el Sindicat d'Iniciativa, en nom propi i també en representació de l'Oficina de Turisme de Catalunya i del Patronato Nacional de Turismo. No hi consta l'agrupació d'associacions profestes, sinó simplement el nom de la Venerable Congregació de la Sang de N. S. Jesucrist. El Sindicat d'Iniciativa hi féu constar que comptava amb el patrocini del Gremi d'Hotelers, cafeteries i similar, i d'HUSA. El text és bilingüe. Hi destaca l'article en català de Miquel Melendres: "Tarragona és una ciutat en èxtasi", on el poeta, amb prosa inflamada i erudita, declama les meravelles i la bellesa de Tarragona. Al final del fullet hi van vint-i-dues pàgines d'anuncis, compostos amb qualitat semblant a la resta. Als crèdits de l'edició apareix per primera vegada el nom d'un director: Lluís Margarit. El peu d'impremta és de Suc. de Torres & Virgili.

El febrer de 1936 les esquerres van guanyar les eleccions. Ja era prop de la Setmana Santa i se sentia dir: "No se sap si sortirà la processó pel carrer"; a molts els semblava impropri d'una república laica. No se sabia, en efecte, si l'ajuntament del

Front Popular ajudaria la propaganda. L'alcalde donà un cop de vara i l'ajuntament es féu càrrec de l'edició del fullet, al marge de les associacions. Un armat romà ocupa gairebé tota la portada. De processó se'n veu un trosset en segon terme. Les lletres del rètol que diuen "Setmana Santa" gairebé es confonen entre els escuts: el de la ciutat i el del soldat. En canvi es llegeix perfectament, en català i en castellà, "Quadern de divulgació turística". A l'interior del fullet hi ha lloc per a tot: història, turisme, els passos i el Sant Crist, el patrimoni arqueològic i els voltants encantadors: des del Mèdol fins al Serrallo. També hi ha anuncis, separats del text; amb colors vibrants, el de La Catalana, per assegurar les collites.

La Setmana Santa de l'any 1936 porta implícit un mal record; pel juliol el país s'en-cengué en flames.

Publicacions de 1939 a 1950

El gran desastre de la guerra provocada per l'*alzamiento militar*, interrompé dos anys la Setmana Santa: el 1937 i el 1938. L'any següent, el 1939, la Pasqua s'escaigué tot just acabada l'anomenada *crusada*, o sigui en plena repressió. I en ple aïllament.

Durant la postguerra la indústria sofrí penúria de proveïments i recursos tècnics. Els equips no es podien renovar. Així li ocorregué al ram de la impremta, ni que el tipògraf "feia el què podia" per suplir les mancances. Se'n ressentí sobretot la producció de propaganda comercial. Els fullets de Setmana Santa s'inclouen en aquest grup pel fet que són un entremig de llibre, revista, catàleg i anunci. Repassant la col·lecció de fullets, es veu que les edicions patiren les limitacions insuperables de l'època fins ben passats els anys quaranta.

La Setmana Santa del 1939, l'Año de la Victoria dels franquistes, en lloc de fullet sortí un simple desplegable amb el programa. Fou suficient. Al capdavant, aquell any els organitzadors no tenien mires turístiques, sinó la d'iniciar de nou la festa religiosa anual. Es retornava als temps de quan manaven els conservadors, molt abans de la República.

Passats els anys més durs i inclements, vingueren de nou els forasters i les festes de Setmana Santa no es van interrompre mai més, tot i que hi ha hagut alts i baixos. Actualment continua venint gent de fora.

El fullet de l'any següent, el 1940, ja fou una publicació de quaranta planes. L'hem de considerar el primer de la postguerra. La portada és un dibuix al carbó de Marcel Riera i Pàmies (1884-1972), artista format en arts i oficis a l'escola de Llotja barcelonina. Riera sabé vitalitzar amb mestria i bon geni el medi tarragoní de les arts libe-

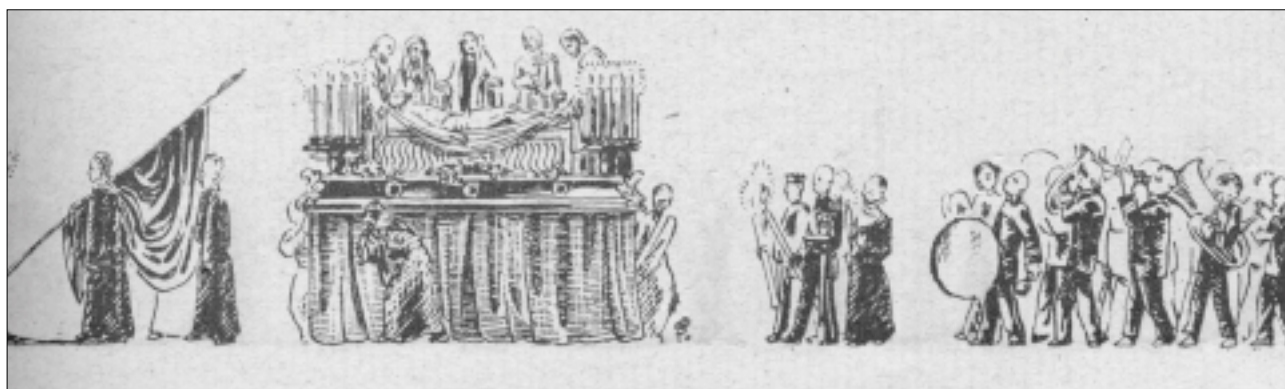
rals, fins i tot quan passàvem restriccions de tota mena. El tema de la portada és ben oportú: la desfilada d'uns penitents. Traslueix la fam de postguerra, la ciutat mig destruïda, la població consumida, després de gairebé tres anys de veure's castigada; amb tants desapareguts, morts o exiliats. Els penitents del dibuix de Riera clamen veritablement pietat.

El fullet està imprès amb molta dignitat per R. Gabriel Gibert, i editat pel Sindicat d'Iniciativa. Reprodueix algun dels passos destruïts i maquetes d'imatges que ja s'estaven refent. El text central és de Sanç Capdevila i ja s'havia publicat a partir del fullet de 1928. Recull la història de les confraries per justificar l'antiquitat dels gremis i de les seves devocions. La nova inserció obeeix —es diu— al fet que corrien el perill de perdre's. Es volgué renovar el fonament de la devoció dels col·lectius ciutadans.

El fullet conté també dos articles breus. Per l'estil literari i per la informació que donen es podrien atribuir tots dos a Pere Batlle, sacerdot doctorat en arts sagrades i arqueòleg. El primer text és un *Pòrtic* escrit en nom del Sindicat d'Iniciativa. Tracta de la Setmana Santa després de les cremes i saquejos dels "rojos". Batlle, durant la revolució, va actuar esforçadament en un comissariat de la Generalitat republicana, i ajudà a salvar, en la part que fou possible, el patrimoni de l'Església. El segon article està situat al final del fullet. S'hi dóna compte del "Balance y proyectos", s'enuncien les imatges perdudes i es comenten les reposicions que estan en curs. Ambdós textos aspiren a corregir el passat recent i a tornar al temps en què, segons l'autor, venien a Tarragona per Setmana Santa "más de cincuenta mil forasteros".

La portada del fullet de 1941 reproduïx el cartell mural del mateix any, d'Isidre Valentines. Fet amb colors de terra clara, i el negre. Representa Jesús clavat a la creu; al fons, la façana de la Catedral, obra gòtica del segle XIII, del mestre Bartomeu; al peu, la processó tot just indicada en silueta. Els colors, plans, i els perfils, gruixuts, a l'estil de la pintura gòtica de la mateixa època. Valentines dominava el dibuix publicitari i innovador dels anys trenta. Però en aquesta ocasió optà per inspirar-se en l'arqueologia. Potser volgué ressaltar el mèrit de la gran façana, emblema de capitalitat i orgull dels tarragonins, o obsequiar el gust conservador dels que administraven la victòria. El cas és que Valentines reeixí, i la unitat d'estil del seu bell cartell fa impacte encara ara.

Al *Pòrtic*, el text reivindica la processó de Tarragona al costat de les de Sevilla, Màlaga i Múrcia, afavorides aquestes —es diu— per una propaganda ben dirigida. Els valors de Tarragona —se segueix la idea expressada per Guàrdias el 1929— són el misticisme de la processó i l'emotivitat dels carrers de la ciutat antiga.

El fullet de 1941, i cinc o sis dels que el segueixen, van ser dirigits per Josep Maria Melendres i Rué, banquer i directiu del Sindicat d'Iniciativa. Melendres es distingí a la postguerra com a propagandista de la restauració de la Setmana Santa. Era catòlic i demòcrata, i no era de l'agrat dels franquistes perquè pertanyia al grup d'amics lleials del cardenal Francesc Vidal i Barraquer, el metropolità de Tarragona que estava aleshores exiliat a Friburg, on morí l'any 1943 (els tarragonins que vèiem la processó en aquests anys trobàvem a faltar el cardenal vestit de porpra, amb la cua tan llarga). Malgrat les conviccions íntimes de Melendres, en els fullets en què ell intervingué apareix més d'un terme de submissió i reverència a la dictadura, un fet que, d'altra banda, resulta habitual en les expressions públiques d'aquella època, i probablement inevitable.

Aquell any 1941 s'havia produït la reorganització administrativa del servei estatal de Turisme, per a la qual es confiaren al Sindicat d'Iniciativa les funcions de Junta Provincial. El fet donà més impuls a la propaganda. La de l'any següent, 1942, anà precedida d'un concurs de cartells, amb la finalitat d'aportar noves col·laboracions artístiques. El fullet recull a la "portadilla" el cartell guanyador, de Guillermo Pérez Baylo (Saragossa 1911-2001). A la portada hi va un capitell romànic de la Catedral; al dors, els armats passant al dessota d'un arc romà de la plaça del Pallol. Portada i dors van impresos en fototípia (gravat sense trama, del qual no disposaven les impremtes de Tarragona, i que en aquest cas imprimí Fonta, de Barcelona). El contingut literari està format per glosses de Marcel Riera Güell dedicades als passos, que el poble anomena misteris. Les il·lustracions són plomes de l'autor. El programa oficial es publicà separat, en un díptic, amb els escuts de la Sang i del Sindicat d'Iniciativa.

El país continuava bloquejat per les Nacions Unides, com ara ho està l'Iraq, i, per tant, el projecte concebut durant l'avantguerra d'eleva les festes de Setmana Santa a nivell cosmopolita en aquell moment es veia inabastable. Per això els fullets de 1943 a 1946 van adreçats al públic més immediat. Són produccions casolanes, fruit de la part devota i temerosa del poble deprimat, que, contemplant la pròpia tradició, oblida durant una estona les dificultats per sobreviure. Mentrestant, la propaganda insisteix, un any darrere l'altre, en el poder redemptor de la litúrgia i en els valors del marc ambiental: la ciutat atractívola, els monuments, el clima...

La penúria de la postguerra es veu especialment en els fullets de 1943 i 1946. No porten altra il·lustració que plomes (dibuixos en blanc i negre, originals del que signa) i fotogravats en mal estat de dibuixos antics. Els tipus, gastats; el paper, bast, i la pressió, inacceptable. La impremta de Suc. de Torres i Virgili es trobà amb dificultats i no les pogué superar.

Les publicacions se sotmetien al censor, en aquest cas un eclesiàstic. Aquest concedia de posar-hi el *nihil obstat*, a condició que el text fos en castellà i en res no atemptés contra els *principios del Movimiento*. Durant l'absència forçosa del cardenal Francesc Vidal i Barraquer, les autoritats militars i civils no es fiaven del clero autòcton. Als seus ulls, Tarragona era la diòcesi rebel. Els fullets fan l'olor del temor, del recel, de l'ambient hostil.

El fullet de 1945 està imprès en paper couché. La portada reproduïx el cartell (ja hem dit, en començar, que l'Ajuntament va publicar l'any 2001 el comentari de tots els cartells). Trenta pàgines del fullet de 1945, o sigui més de la meitat del text, estan dedicades a descriure l'arribada d'un nou prelat, l'arquebisbe Manuel Arce Ochotorena, fet

ocorregut el novembre de l'any 1944. Arce, navarrès de 65 anys, era bisbe d'Oviedo. Vingué a succeir Francesc Vidal i Barraquer, mort a l'exili per haver respectat, el 1936, el vot republicà. Arce rebé el capel del Papa tot seguit, perquè, en quant als honors, no se'l tingués en menys que al seu predecessor. Tenia poca salut i morí al cap de cinc anys. Amb ell, però, la processó recobrà la solemnitat d'altres temps. La porpra de cardenal tornà a lluir.

El següent prelat fou Benjamín de Arriba y Castro. Amb aquest es notà més la imposició decidida de la línia disciplinària, com correspon a l'autoritat quan s'exerceix sobre un poble que s'"havia extraviat". Els fullets van acusant els canvis de governants, els sediments recents i la línia, dreta com l'espasa, de l'ordre nou.

Acabada la guerra mundial, per Setmana Santa tornaren a venir forasters. La ciutat havia començat a recuperar el seu bon aspecte, amb les millores als passejos que miren al mar.

L'any 1947 el programa de mà s'anomena "Programa general de las fiestas religiosas" (no diu "Programa oficial", com els altres anys). Fou editat directament, per primera vegada, per l'Agrupació d'Associacions, sense la intervenció del Sindicat d'Iniciativa ni de cap altra institució civil.

Al fullet del mateix any, el Sindicat d'Iniciativa advertí de la rivalitat d'altres celebracions de la Setmana Santa que sorgien a Espanya i es pregonaven pertot amb cartells i anuncis. Potser per això, el fullet és molt ple. La portada va il·lustrada amb el compartiment central de la predel·la del retaule de sant Miquel pintat per Bernat Martorell, del segle XV, guardat a la Catedral i procedent de Pobla de Cèrvoles. És la primera reproducció, en el lloc preferent, d'una obra d'art del patrimoni històric, que va ser escollida especialment pel doctor Pere Batlle. Una manera culta d'incentivar la propaganda, asseverant la qualitat del "producte" per mitjà del bon gust de l'"anunci". Els textos són extensos i minuciosa la descripció de la festa de l'any anterior. Com a complement s'hi inserí un article de Lluís M. Mezquida sobre l'urbanisme tarragoní de l'últim segle. L'Agrupació de Setmana Santa donava cabuda a l'ardor despertat pels treballs de restauració de l'aspecte de la ciutat, que ja s'havien iniciat.

El fullet de 1948 és més breu. Només té vint pàgines. Trenca amb la mesura i la repetició tipogràfica dels anteriors. Les innovacions són: més grans (20 x 22,5 cm) i tirada cap a la proporció holandesa; fotografies grans i escollides, i espais blancs també grans. La portada és de cartolina impresa en color, tirada en offset (és una novetat: cap impremta local disposava encara d'aquest procediment). Reprodueix un bon cartell de López Vens: un primer pla del rostre de Jesús, del misteri de l'escultor Josep Llimona (era la seva obra pòstuma i, tot just estrenat, fou destruït a rel del cop militar i els fets revolucionaris del 1936). El cartell està pintat amb la tècnica de l'aerògraf, com la propaganda cinematogràfica. El text de l'interior del fullet es redueix a dos articles curts de caràcter literari: un de Valentín Monte i l'altre de Manuel de Montoliu. El caràcter de la lletra és la clàssica Bodoni. Aquest impressor parmesà la va crear l'any 1818, quan l'estil imperial napoleònic s'imposà a Europa. Se cita aquí la data i la procedència del tipus Bodoni perquè, un segle després, va ser el preferit del feixisme cessarista (italià, no cal dir-ho). També va ser del grat dels nostres noucentistes que, a la seva manera, no eren menys exclusivistes, i alenaven classicisme. A la postguerra espanyola, en plena teorització imperialista (aquesta vegada de l'imperi espanyol), la lletra Bodoni va tornar a estar en ús, com a senyal distingida, selectiva i minoritària. La impremta Gabriel Gibert hi va compondre el programa de la Setmana Santa de l'any

1944. Val la pena d'assenyalar el contrast, no pas desfavorable, que es dona en aquest fullet en fer anar agermanats una lletra tan de dretes amb la composició de blancs d'estil racionalista a què ens hem referit abans.

Dificultats d'edició a la postguerra

En fer una mirada general sobre les publicacions de postguerra descobrim que, fins ben entrats els anys cinquanta, les impremtes de Tarragona tenien dificultats en la feina comercial per manca de mitjans tècnics moderns. Els tallers estaven ocupats en l'edició de llibres o de premsa periòdica. Alguns complien, o fins i tot destacaven, en tipografia. Però no comptaven amb obradors de gravat de reproducció. La gent del ram argüia que aquests tallers no es podien sostenir perquè la demanda de gravats era escassa. Durant els anys vint —deien— funcionà una litografia al carrer de Lleó,

que al cap de poc temps hagué de tancar. El fet és que certs treballs de compromís s'havien d'encarregar a fora, com, per exemple, les etiquetes de vi selecte (aleshores, un producte bàsic tarragoní). Les impremtes, davant la necessitat, feien fer els gravats a Barcelona. La situació va millorar a partir de l'any 1953, quan l'Escola del Treball posà en funcionament un taller de fotogravat. L'enginyer Antonio Soler Morey (†1965), director d'aquest centre, establí un conveni amb la impremta R. Gabriel Gibert, el regent de la qual era Joan Gavalvà i Balart. El fill gran d'aquest, Joan Gavalvà i Gabriel, aprengué l'ofici de gravador en uns cursos a Barcelona, on també seguí unes pràctiques d'impressió amb màquines modernes, a la casa Seix i Barral. Un cop capacitat, féu funcionar el taller de l'Escola del Treball, i hi impartí l'ensenyament d'aquesta tècnica tan lligada amb les arts i oficis (més tard, ho féu a la Universitat Laboral). Alhora, muntà a la seva impremta una secció de gravat i litografia.

Així que Joan Gavalvà i Gabriel engegà el taller propi, el posà a disposició d'artistes dibuixants, i els estampà litografies i aiguaforts. El seu germà Ramon, que duia la secció comercial, hi col·laborà. Aquesta fou la primera impremta de Tarragona que, ja avançada la postguerra, s'autoproveí de gravats. Amb el seu nom al peu, continuà, a partir de l'any 1959, la sèrie selecta de programes de la Setmana Santa, tirats amb offset a tot color (iniciada el 1951), de la qual parlarem al capítol següent. Són primícies de la indústria gràfica tarragonina.

A partir del 1950 algunes de les entitats agrupades publicaren fullets pel seu compte. Hi inclogueren anuncis comercials per abaratir el cost. Els anuncis del fullet de l'any 1951 estan reduïts als rams de pesca, agricultura, hoteleria, vi i licoreria, transports, sanitat i comerç local. Els agents econòmics eren així de limitats perquè

ens trobàvem en ple bloqueig internacional. Tot i amb això, els anunciants subvingueren a la despesa de la publicació mentre les entitats que fins aleshores l'havien dissenyat i se n'havien encarregat, en restaren al marge. El resultat editorial és per dordre's: les publicacions baixaren de to; algun taller descurà la maquetació, esgotà l'espai, col·locà els anuncis a tort i a dret, no només al final del volum, com la discreció tolera, sinó també al començament i barrejats amb els textos i les il·lustracions, o, pitjor encara, trepitjant els dibuixos emblemàtics de la Setmana Santa i els seus misteris, tirats aquests a mitja tinta, com a fons. Repetiren sense consideració, un any i un altre, els gravats publicats anteriorment, ignorant la dignitat del disseny gràfic i els drets dels titulars de les il·lustracions. La propaganda de la Setmana Santa en sortí ben mal parada.

Canvi de sensibilitat

A l'hora d'apreciar la publicitat devers els anys cinquanta, tant pels valors positius com per alguns aspectes objectables, cal tenir en compte el canvi d'època i de gust per les formes artístiques.

Els mentors de la Dictadura propiciaren el canvi quan Franco cedí les bases militars als americans. Es pot dir que a partir d'aquest fet les arts visuals espanyoles començaren a recuperar una certa normalitat. Els guies de l'estètica *imperial*, van girar l'agulla, tranquil·lament, cent vuitanta graus i la van orientar cap a l'estètica consumista de les potències occidentals. Així es perpetuà el disc dur del règim no democràtic. L'*estado nacional* prometé fidelitat als nous tutors (els que encara ho són ara), i es renovà la cara. Amb un tres i no res, acceptà la llibertat de l'art, fins i tot de l'art informalista. D'aquesta conversió en féu bandera la propaganda adreçada a l'exterior. Els sotmesos de l'interior començàrem a sortir de l'isolament.

Pel seu sentit al·legòric, val la pena de citar dos contactes reals dels tarraçonins amb les noves formes. El primer, la Bienal Hispanoamericana de Arte, establerta el 1951. Tarragona hi tingué contacte perquè es reconeixia a la ciutat certa significació artística. El poeta Leopoldo Panero, secretari general de la Biennial, vingué a convidar els artistes a projectar-se enfora. A la III Biennial, el 1955, el pintor tarraçoní Antoni Gonzalo Lindín rebé el premi del Ministeri de Cultura del Brasil.

Un altre contacte amb les noves formes fou en ocasió del Congrés Eucarístic Internacional de Barcelona, celebrat del 27 de maig a l'1 de juny de 1952, per con-

cessió de la Santa Seu. Aquest fet va donar al país un tast d'autonomia, almenys organitzativa. El cardenal Benjamín de Arriba y Castro era arquebisbe de Tarragona des del juliol de 1949. Pel seu rang metropolità, representà públicament l'Església de Catalunya a la capital catalana. Molts dels seus diocesans l'acompanyaren com a congressistes. D'aquell esdeveniment en restà la imatge precisa d'un disseny: el temple de cerimònies que aixecà a la Diagonal barcelonina l'arquitecte Josep Soteras (1907-1985). El gran dossier (un cercle de 25 metres de diàmetre) era d'estil organicisma i atrevit. La Roma vaticana prescindí del barroquisme catòlic i va aparèixer davant el món sota un cobricel d'un signe conceptual de tradició luterana. Fou com l'anunci de l'*aggiornamento*, deu anys abans del Concili.

La participació, de prop o de lluny, en els dos episodis, ens familiaritzà amb els llenguatges nous. En dir nous, atenuem la situació; de fet eren llenguatges oblidats: la derrota i la repressió ens els havien fet oblidar a la força, junt amb la República. Sigui com sigui, arribaren les formes modernes, i el contrast amb la plàstica fins aleshores vigent impressionà tothom. Als tarragonins se'ls obriren portes de projecció a l'exterior; la primera, cap a les vies de l'art; la segona, als efectes beneficiosos del contacte amb un cos universal: el de l'Església. L'aïllament hermètic i prolongat s'havia començat a trencar després de dotze anys de desesperança.

Els fets concorden, a Tarragona mateix, amb exposicions celebrades al Sindicat d'Iniciativa: la dels Mertens, artistes suecs surrealistes (març de 1951); la de cartells suïssos "actuals" (1953); la d'artistes de l'Europa de l'Est, conduïts per Pax Romana, de pas a Tarragona per exiliar-se a sudamèrica (1950); la de reproduccions de pintura dels últims cinquanta anys: de l'Impressionisme a l'art abstracte, amb obres de Kandinsky i Klee, promoguda pel govern (1954). Cap al final de la dècada, el març de 1959, el Sindicat d'Iniciativa convocà un concurs de cine *amateur*. El tema principal era un documental sobre la ciutat i el terme de Tarragona, amb la recomanació que el jurat tindria en compte que hi figuressin els monuments, la Setmana Santa, platges, festivals, folklore, esports... Com es veu, el Sindicat d'Iniciativa, en utilitzar l'eina propagandística del cine, no oblidà de proposar el motiu predilecte de la Setmana Santa.

En endavant, els tarragonins ens poguérem orientar lliurement cap a formes d'expressió i de relació fresques i pròpies. Sens dubte hi ajudà la nova generació apareguda l'any 1950, coincidint amb la primera promoció de l'Escola-Taller d'Art.

La llibertat artística també animà els estudis i les edicions de l'art històric propi, subjugat fins aleshores com a art secessionista.

S'avivà la curiositat per la cultura autòctona i l'estímul per treballar-la. Citem-ne només dos exemples: l'excavació de l'amfiteatre romà (1950-1951), amb prestació personal, popular i voluntària; i l'organització d'exposicions de felicitacions de Nadal amb obres dels més valuosos gravadors catalans (1951).

En aquests anys, a Tarragona centre s'edificà, cara al mar, el Museu Arqueològic i l'Hotel Imperial Tarraco; al costat de llevant s'aixecà la Ciutat Residencial, hi nasqué la Cala Romana i s'hi obrí el passeig de l'Arrabassada; a ponent, la Universitat Laboral i l'autovia de Salou. El boom de les residències de vacances tot just començava.

En la propaganda de la Setmana Santa, ¿s'hi adverteix un trencament, o el canvi que hauria suposat la preferència per les noves formes? Sembla que no es nota gaire en els fullets de tipografia descurada dels anys cinquanta i seixanta. Sí que s'adverteix un toc nou en els cartells, com ja vàrem tenir ocasió d'apuntar-ho l'any passat amb motiu de l'exposició que en va fer l'Ajuntament. Pel que fa als programes, la novetat consisteix en les il·lustracions amb imatges i escenes d'obres de l'art antic local, de valor universal. Solen ser detalls referents a la Passió. Procedeixen dels fons de la Catedral i del Museu Diocesà. S'imprimiren a sang, incorporats a una composició moderna. Aquest tipus de programa va anar sortint, en sèrie gairebé contínua, des de l'any 1951 al 1974. Les edicions foren difoses profusament i gratuïtament. Entre els dissenyadors inicials de la campanya, recordem Pere Batlle i Josep M. Monravà. Fou una bona opció per posar en joc i divulgar l'art històric, perquè en aquest rau bona part de la nostra identitat. Les portades mostren, amb vigor expressionista, que, del passat, en conservem no solament alguns costums sinó també peces d'art preades.

Els programes d'aquest període denoten, doncs, responsabilitat, rigor, austeritat i preocupació per servir el públic, tant local com cosmopolita. O sigui: sensibilitat pel llenguatge modern.

Publicacions de 1950 a 1961

Els programes en format desplegable, publicats els anys 1951 i 1952 per l'Ajuntament en col·laboració amb el Sindicat d'Iniciativa, els imprimí Seix i Barral. Tarragona encara no comptava amb cap taller d'offset, i la casa Seix i Barral, fundada el 1911, era aleshores, entre les empreses del ram, la més acreditada de Barcelona quant a tècnica i art; al mateix temps, estava vinculada a la difusió de la cultura per la via editorial. Els temes de les portades en color són: l'any 1951, un Calvari naïf, miniatura del segle XII, d'un missal de l'Arxiu Capitular; i l'any següent, el detall d'un Crist mort de la taula gòtica de finals del segle XV de l'església de sant Llorenç. A l'interior, duen fotografies i textos sapiencials i literaris, i denoten una mateixa i competent direcció. La policromia, la qualitat de la impressió i el caràcter historiogràfic causaren efecte com a novetat.

L'any 1953, l'Ajuntament, amb la col·laboració del Sindicat d'Iniciativa i de l'Agrupació d'Associacions, i el següent any 1954, les dues primeres entitats, publicaren els programes impresos en quatre fulls grapats, amb fotografies en blanc i negre, i una pàgina de dades destinades als forasters. Els imprimí Sugrañes. La portada de l'any 1953 reproduïx la part central de la predel·la de l'escultor Pere Johan (segle XV). La de l'any 1954, el Sant Sepulcre (1494). Totes dues peces, de la Catedral.

El desplegable de l'any 1955 té vuit cares. El signen l'Ajuntament, el Sindicat d'Iniciativa i l'Agrupació d'Associacions. Duu fotografies en blanc i negre, el programa i els textos habituals.

El fullet de l'any 1955 fou dirigit per mossèn Florenci Giralt, segons hi consta. Porta anuncis i té presentació vulgar. La portada, a tres colors, és de Josep Riera. Representa els impropèris, també anomenats "atributs de la Passió".

El programa de 1956 és un díptic imprès amb quatricromies a una cara. Va ser editat per l'Ajuntament, l'Agrupació d'Associacions i el Sindicat d'Iniciativa. No porta peu d'impremta; es pot pensar que fou imprès fora de Tarragona.

El programa de l'any 1957, editat pels mateixos que l'any anterior, és un tríptic. La portada reproduïx una taula gòtica representant el calvari. Reemprèn el costum de divulgar dignament el patrimoni històric. El gravat no duu peu. A l'interior hi va el programa, un text adient i una fotografia molt bona dels armats en un moment de descans. Encartat, un full de paper prim, amb informació per als forasters. Està ben imprès per Gràficas Soler, de Barcelona.

Els fullets de 1957 i 1958 s'assemblen al de 1955 quant a l'edició i a la presentació. El primer reproduïx a la portada un Crist ressucitat del retaule de santa Magdalena de l'església de sant Llorenç. A la portada del fullet de 1958 hi va un dibuix a quatre tintes de Josep M. Virgili Sastre.

Els programes de 1958, 1959, 1960 i 1961 són tríptics de la mateixa forma, i components semblants al de 1957. Tots duen tota una cara impresa en color. El de 1958 duu un detall d'un dels tapissos de la història de Josep a Egipte. El de 1959, la taula gòtica de Bernat Martorell amb la crucifixió de Jesús (segle XV) del retaule de sant Miquel de la catedral. En cada un dels de 1960 i 1961, tres plafons renaixentistes (del total de sis) de l'escultor Felip Voltes, a la manera de Ghiberti. Representen escenes de la Passió, en bronze daurat, i estan inscrits a les portes del sagrari de la capella del Sagrament, a la Catedral. El programa de 1958, imprès per Gràficas Soler, de Barcelona, i els altres tres, per R. Gabriel Gibert, que (ja ho hem explicat) estrenava l'offset, amb colors i metalls opulents.

Seguint l'ordre que imposen les dates, ens ha arribat a les mans un imprès de 1959, editat per l'Ajuntament. Es tracta del pregó de la Setmana Santa i cau fora dels límits que ens hem marcat. No obstant, el citem per la qualitat literària i pel valor emotiu. L'autor fou un pediatra prestigiós i un home de bé: el doctor Anselmo Allué de Horna. Recordem Allué, enamorat del seu poble, Zamora. Enamorat no menys de Tarragona (on hi deixà llinatge), i de les Setmanes Santes d'una ciutat i de l'altra. Enamorat també de la vida, que li costà tant de sofriment.

També per aquest temps (els anys 1958 a 1965) Publicitat Roca va editar i distribuir gratuïtament uns desplegables de mida petita. Les fotos són de Ferré i Marcusot, que va saber captar i enquadrar el caràcter dramàtic de les imatges i presentar-les com si es tractés de cinema. La tipografia és sobria. Compagina imatges, textos i anuncis amb un gust excel·lent.

En la dècada dels anys cinquanta, els contactes amb el món exterior havien mutat la sensibilitat dels tarragonins; ja ho hem comentat. En la dècada següent, la dels anys seixanta, el creixement mudà els teixits del cos social.

La mudança dels anys seixanta

A mesura que els pobles europeus superaren la llarga reconstrucció de després de la guerra mundial, anaren venint turistes a passar aquí les vacances. L'hotel Imperial Tarraco fou el primer equipament ofert al turisme. Es bastí l'any 1956, potser una mica aviat, perquè costà d'arrencar; fins cap a 1963 no assolí el nivell que se n'esperava; fou quan estrenà les tendes dels baixos que miren a la Rambla Vella. A continuació obriren els hotels Làuria, el 1964, i Astari i Sant Jordi, el 1965. Fins a la meitat de la dècada, doncs, no s'afermà el turisme.

Com esdevé en aquests casos, l'impuls hoteler va anar acompanyat de l'obertura de llocs de diversió, restaurants i cafeteries: Màxim's, 1960; La Pèrgola, 1962 (Gimeno); Léman, 1962 (família Torrents); carrers de Cartagena i d'Apodaca, 1964 i 1965 (Salvador Miró); La Puda, 1963 (Torné); Gelateria Italiana, 1962 (els industrials que l'obriren provenien d'Argèlia); marisqueria Tritó, 1965 (del cuiner Sorli); La Barca, 1966 (del cuiner Güell); Club Alfonso V, el Rei Magnànim, 1967; les terrasses dels bars, al mig de la Rambla, etc. Tot això era nou a Tarragona. Cal imaginar què suposà per al "tarragoní de tota la vida", acostumat a la ciutat fins llavors adormida, veure plens de clients inconneguts tants establiments de tall metropolità i convertida la "seva" ciutat administrativa provincial en centre regional de producció i de serveis. Als ulls d'aquest tarragoní, les festes de Setmana Santa, abans l'únic atractiu de primavera, es relativitzaren.

Per aquests mateixos anys apareixia la nova Tarragona, nascuda de les grans obres de la dècada anterior (Universitat Laboral, 1953-1956, Ciutat Residencial, 1955), i impulsada per la reforma del sistema econòmic i per la industrialització. Des d'aleshores, la ciutat visqué sempre sota la pressió de l'augment d'habitants. El creixement accelerat de nuclis suburbials, escampats a la bona de Déu, en forma de constel·lació, féu minvar la cohesió del cos social i en canvià els costums i el caràcter. Se'n poden assenyalar molts trets: es generalitzà la sortida obligada de vacances; sorgí l'opció de residir als afores (Mas Ventosa, Cala Romana, la Pineda, Racó de Salou)... No seguim perquè ens allargariem assenyalant tants canvis que ningú no hauria imaginat.

La dècada dels seixanta és la del Concili Ecumènic. El concili introduí nous valors, que ens afectaren especialment, per tal com acabaren amb el nacionalcatolicisme. La processó perdé adhesions. En el fullet de l'any 1961, l'arquebisbe De Arriba y Castro ja s'exclamava perquè temia que els esforços que Tarragona dedicava a la Setmana Santa anessin només dirigits al conreu del producte turístic.

L'agost de 1963, dins de la VIII Semana de Pastoral Litúrgica (coincidint amb l'Any Jubilar Paulí), tingué lloc al col·legi de les Teresines, a Tarragona, l'exposició "Arte Sacro Moderno". Subratllem l'ús del terme "moderno". Hi estigueren representats, amb més de dues-centes peces, els artistes catalans i alguns tallers de Barcelona i de Madrid. Destacà el grup Ars Sacra. Entre els participants n'hi havia força de Tarragona o del veïnatge comarcal: Josep Beneyto, Joan Curieses pvre., B.V.T. Davies, Ramon Ferran, Ignasi Ferré, Pascual Fort, Josefina GiralDOS, Jordi, Josep Riera, Maria Teresa Sanromà, Lluís M. Saumells, Josep Serafini, Josep M. de Vera O. M. Cap., Joan Zaragoza, l'Escola-Taller d'Art i les Religioses Carmelites Descalces. L'exposició comprenia arquitectura de temples, imatgeria, orfebreria, pintura, gravat, esmalt i revestiments litúrgics. L'Escola d'Art de la Diputació va presentar: *Esmalte San Pablo*. Bona part de les obres versaven sobre temes de la Passió. En el catàleg hi va reproduït el relleu: *Ecce Homo*,

de Saumells. El pòrtic és obra de J. Montalà, prevere. L'exposició duia el propòsit, si bé enunciat en termes poc explícits, d'orientar cap a l'art modern els responsables d'eleger obres de qualitat artística per als temples i els actes litúrgics i, per tant, per a la Setmana Santa. Un comentari oficiós de l'exposició, publicat a *Diario Español*, diu: "...la nueva imaginería de línea evocadora y atrevida, los vasos sagrados de factura lisa y sobria". Els adjectius de la sorpresa i la perplexitat.

Cap al final de la dècada es produïren actuacions a favor de la cultura catalana que havien sigut llargament reivindicades. Només volem citar que autoritzaren l'ensenyament de la llengua —no pas a les escoles—, que, d'estar vetada, passà a poder-se utilitzar. Els mitjans publicitaris s'hagueren de comprometre en un sentit o en l'altre. Els programes i fullets continuaren compromesos amb la llengua castellana fins al 1977.

En l'ordre del compromís, hem de citar, ni que sigui breument, la institució del Club de Joves, que ens ajuda a veure els alts i baixos que el sentiment popular projecta, en cada època, sobre les festes de Setmana Santa. El Club de Joves es constituí el 1967, dins de la llei d'Associacions de 1964. Aviat va comptar amb 370 socis. Eren nois i noies, estudiants i treballadors, que reaccionaren davant l'oficialisme regnant i de la imposició del pensament únic. Volgueren actuar en el món des de l'autodeterminació personal i amb l'afany de potenciar-se com a éssers humans, en llibertat, a imatge divina. Amb aquest disseny, la tasca del Club fou de culturització universal, valent-se de conferències, col·loquis i xerrades sobre les arts, poesia, teatre, cinema i audicions, sempre amb la participació del públic. L'actitud d'aquests joves fou responsable i moralment rigorosa. Els emparà la Diòcesi. L'esperit del Club era compartit per persones d'altres afiliacions i de coratge semblant, el d'aquestes forçosament clandestí; entre tots féren possible, més endavant, el trànsit a la democràcia. El Club de Joves realitzà una missió d'urgència. Es diferí, per a una altra hora, el conreu específic de les tradicions i els costums propis. No fou fins més ençà, cap als anys vuitanta, que també gent jove s'enrolà en la reanimació de les comparses de festa major i en la processó de Setmana Santa.

Generalització del disseny

El disseny és com un segell que el públic es deixa estampar, i l'adopta confiadament. A tothom fa goig, tothom hi cau i a tothom omple de deler. El disseny afavoreix i fa vendre, i per això es va generalitzar. El disseny, com a disciplina de la forma, és el primer valedor de la publicitat.

La renovació del disseny vingué els anys seixanta. S'ompliren els carrers de logos i d'anuncis lluminosos; s'obriren establiments nous i es reformaren els vells; la pruija arribà als despatxos professionals, a les oficines, als domicilis particulars. La muda de les formes es difongué especialment per mitjà de certàmens comercials. A Tarragona, per la Feria-Exposició de Turismo, al Camp de Mart, l'any 1963.

No menys important fou la innovació d'utilitzar el disseny en l'agencament personal. Dir *de marca* és igual que dir a escala de públic generalitzat. Per exemple, les perruqueries: Tona i Ventura (1964), Milà (1965), Agustí i Desirée (1967). S'havien fet famoses en ciutats veïnes. Anaren acudint a Tarragona amb la clientela feta. Imposaren les marques respectives sobre un públic ampli.

La renovació del disseny, els anys seixanta, arribà a mil llocs; es troba fins i tot a la carrossa del misteri del Crist dels Penitents bastida i estrenada en aquests anys.

En canvi, l'actualització del gust no acompanyà la propaganda de la Setmana Santa, si no és com a excepció. Logotips gastats s'anaren repetint amb poc vigor. No es produí una nova animació fins ben entrada la democràcia, mitjançant l'impuls de la joventut populista que aparegué en aquella hora; foren els joves que rebutjaren i desmuntaren les rodes dels misteris pesents, veient-les estris de l'odiosa era maquinista, i se'ls carregaren al coll, com encara van ara.

Publicacions de 1962 a 1975

Entre els fullets editats des de 1962 a 1975 tenen interès temàtic algunes portades que, a semblança dels programes de 1951 a 1974, continuen reproduint obres d'art referides a misteris de la Passió procedents del Museu Diocesà o de llibres, cantorals i brodats de vestuari litúrgic de la Catedral. Aquestes portades són generalment policromes i segueixen la manera de fer que el *programa* inicià l'any 1957.

L'any 1968 el pregó de la Setmana Santa fou confiat a Joan A. Maragall i Noble. Aquest Maragall era fill del poeta i propietari de la Sala Parés. Aleshores presidia l'Orfeó Català. Polític de la Lliga, havia sigut col·laborador d'Eugeni d'Ors i del franquisme. Pronuncià el pregó en català i l'Ajuntament en féu una edició en aquesta llengua. La propaganda de la Setmana Santa, aquella vegada, es prestà a concedir el què se n'ha dit, i algú torna a dir-ne, *l'expresión popular propia*.

El fullet de l'Agrupació d'Associacions de l'any 1970 reproduïx a la portada un *Ecce Homo* de l'estampa popular, gravat al boix, pertanyent a la col·lecció de la impremta Torres & Virgili, il·luminat per J.M. Virgili Sastre. El fullet omet el crèdit dels dibuixants il·lustradors de les pàgines interiors. El boix de la portada es relaciona amb el moviment artístic conegut per Estampa Popular, originat l'any 1960 al centre de la Península, i que s'escampà pel País Valencià i per Catalunya, entre 1963 i 1965. L'Estampa Popular es divulgà en els medis, en paral·lel a la literatura social. La iniciativa partí d'alguns artistes plàstics que dugueren l'art a prop del públic per criticar el sistema polític amb més eficàcia. Els artistes acudiren a la tradició gràfica, és a dir a la reproducció d'imatges antigues. Així recuperaren el llenguatge del poble. Entre aquells s'hi compten pintors de renom, que deixaren de banda l'art abstracte, almenys una bona temporada, o bé se serviren de l'Estampa Popular per passar, sense retorn, a la neofiguració, que era el lloc de destí d'urgència d'aquell moment. La portada del fullet de l'any 1970, en recórrer a una imatge devocional del vell règim, s'acostà a la dinàmica del moviment neofiguratiu contemporani. Tota vegada que estem tractant de la propaganda sobre la devoció popular, la publicació del gravat al boix ens sembla significativa: una bona nota del període que comentem. En temps més recents s'ha tornat a utilitzar l'art popular en la publicitat de la Setmana Santa.

L'any 1970 es produí la successió del cardenal De Arriba y Castro en la persona del nou arquebisbe Josep Pont i Gol, nascut a Bellpuig. L'efecte del canvi, tocant a la llengua, es notà, de moment, en els autògrafs del prelat i poc més. Malgrat això, els anys 1974 i 1976 el fullet aparegué bilingüe i a partir d'aquí anà predominant el català. Les característiques tipogràfiques dels fullets continuaren sent molt semblants, fins passats uns quants anys. Com hem dit abans, s'abusà del recurs d'insertar anuncis, i es col·locaren en un primer pla excessiu, amb desmèrit de la publicitat de la Setmana Santa. No cal insistir ara amb aquell comentari, que és ben vàlid fins a l'any 1984.

Crida l'atenció la qualitat gràfica i conceptual de la portada d'un fullet de l'any 1972, editat per publicitat Egea, sense la intervenció de l'Agrupació d'Associacions. Es tracta d'un dibuix que té la intensitat d'un cartell. El dibuixant va centrar la lletra tau (signe de vida de la cultura de l'edat antiga, adoptat en temps paleocristià, i símbol heràldic o logotip d'ús corrent de la nostra diòcesi), i el va retallar en negre sobre camp d'argent, representant un penitent braços en creu, cofat amb una cucurulla de color escarlata. És un ideograma molt sintètic i expressiu. L'autor és el grafista B. Vidal, també conegut per Guigui. L'impressor, Hijo de J. Pijoan.

Entre els textos del fullet de 1974, hi ha la necrologia de mossèn Miquel Melendres, signada per Pere Batlle. Amb la mort del poeta Melendres, la Setmana Santa va perdre un propagandista assidu i eloqüent, de gran imaginació, capacitat intel·lectual i vena popular. A partir d'aquell any, s'adoptà, per a uns quants fullets de l'Agrupació, el format apaisat, seguint les mateixes dimensions de 24 x 17'5 cm, dels anteriors. La composició continuà bigarrada i descurada.

Publicacions de 1976 a 1984

El 1976 la llengua del programa és el català i també són majorment en català els textos del fullet, com ja hem dit. Llàstima que les edicions d'aquests anys no destaquen per la vistositat, sinó pels anuncis. És una pena que en l'època de l'encontre il·lusionat dels tarragonins amb el do diví de la llibertat, l'estabilitat fos dèbil i poc propícia a les filigranes tipogràfiques. Sembla com si als organitzadors de la propaganda de la Setmana Santa els haguessin mancat els mitjans i també la serenor necessària per tenir cura de la selecció i composició dels elements. No obstant, hi ha notes favorables i dignes de ser registrades. Algunes portades d'aquest període reproduïxen cartells de l'any, ben interessants, com, per exemple, del 1977, una fotocomposició del misteri dels nazarens, un fons de muralles i el cel tenebrós; el de l'any 1982, un primer pla fotogràfic, obra de Maria Serrano i Adra, del rostre de la Verge del misteri dels "maginets", de Joan Salvadó Voltas. L'any següent, el 1983, un altre treball fotogràfic ben escaient, aquest de Ramon Vallè i Vila: la foto "Creu i muralles", com de cinema negre. Les dues últimes fotografies havien sigut premiades, respectivament, en el XXVII i el XXXV concurs del benemèrit Casal Tarragoní.

Durant aquest període l'Ajuntament va continuar publicant el programa en imprès separat, de format senzill.

Reorganització. Publicacions a partir de 1985

Als ulls de la democràcia que havia reinstaurat la Constitució de 1978, les festes populars desentonaven ostensiblement. Feien olor rànica, resta de la rutina del règim

extint. Havien passat uns quants anys des del canvi polític i encara es veia en les festes la imatge classista de les velles institucions, com en temps del franquisme. Joves ciutadans es mobilitzaren per gaudir de festes veritablement populars. S'ho prengueren com una responsabilitat; investigaren la natura original de cada una, i les feren més autèntiques i participatives: de tothom i per a tothom.

La mateixa voluntat d'autenticitat que va impulsar amb energia les colles castelleres i vivificà igualment les festes de Setmana Santa, si bé en aquestes es produí alguna contradicció, com passa de vegades quan es canvia una cosa per una altra. D'una banda, es volien respectar les inspiracions i les resolucions del Concili, que adoctrinaven els catòlics en el sentit d'atorgar prevalença al misteri de la Resurrecció i no als misteris de la Passió *tout court*; però, de l'altra, els tarragonins estrenaven democràcia i volien dinamitzar la seva processó, que és la processó de la Passió. El resultat ja es coneix: a la pràctica s'imposà el parer més popular. Aquest parer tenia almenys l'avantatge, segons el conegut arbitri, que permetia incorporar el sentir ancestral d'una part de la població immigrada; per tant, contribuïa a la cohesió social. No en va molts coincideixen en veure en la Setmana Santa actual un refugi segur per a les continuïtats i un punt d'exaltació per instruir en la fe tradicional i corregir desvaris.

Cal reflexionar sobre aquests fets per formar-nos una opinió sobre les característiques de la propaganda de la Setmana Santa a partir de 1984, període que coincideix amb els dos darrers pontificats. I com que, amb l'evocació, ens vénen altres records, ens sembla oportú també de dedicar-ne un a Josep M. Salvadó i Urpí, capità de la Cohort Romana, un dels protagonistes de l'actualització de la festa, i malaguanyat per la seva desaparició prematura.

Cal no oblidar que, a més del sistema polític, havien canviat altres coses. De pocs anys ençà, la ciutat s'havia tornat plural. Ja no es reduïa al nucli urbà i els afores. Per raó de treball, la vida diària de molts dels seus habitants es projectava cada dia en un hemicercle d'almenys quaranta quilòmetres de radi. La nostra contrada s'havia carregat d'al·licients. La Setmana Santa havia perdut protagonisme: només era una festa més entre les que se celebren al llarg de l'any. Els forasters ja venien en flux constant, atrets pel magnetisme d'un munt de pols. Al mateix temps, Tarragona veia accentuar-se expectatives generals, amb ressò en els accents locals: des de la cultura de nivell fins als costums. Pertot: al centre i als barris.

En el *Pòrtic* del fullet de l'any 1985 es deia que l'Agrupació d'Associacions havia obert un nou capítol, el qual suposava el "ressorgiment espiritual i, perquè no, turístic", de les festes de Setmana Santa. Aquest canvi es notà en l'edició del fullet d'aquell any, i encara més en els que vingueren a continuació, que mantingueren i encara milloraren la nova pauta. El 1990 el fullet publicà, per segona vegada en aquesta llarga història, el nom del maquetador; en aquesta ocasió fou Jordi Cortat i Salom. Això és un senyal de cultura. Forma part de la preocupació per confiar a mans competents i responsables el treball editorial, des de la divulgació de la història a la cura pel disseny tipogràfic.

A partir d'aquest punt, l'edició anual dels fullets ha seguit el camí de l'ordre. Hi apareixen anuncis, però continguts. A les portades s'hi reproduïen els cartells de cada any, per mitjà d'esplèndids fotocroms i estampació enxarolada. El gruix, constant. Paper de bon gramatge. Els índexs i crèdits, ben elaborats... La persistència d'aquestes qualitats ha restablert l'estima per la col·lecció, que, pels anys que té, ja es pot qualificar de venerable.

Als fullets dels anys 1997 a 1999 consta que la maquetació és obra de Joan Rossell i Carol, Quim Mas i Carceller i J. M. Virgili Sastre. El format i la tipografia segueixen la pauta dels anys anteriors.

L'any 1993 i l'any 2003 han aparegut sengles nous fullets, adreçats, aquesta vegada, no pas als confreres, sinó especialment als forasters. Els ha presentat l'Agrupació d'Associacions i el Patronat Municipal de Turisme. Són publicacions extraordinàries. De 24 pàgines, la de 1993; i de major format, enxarolada, i dotze cares desplegable, la de 2003; van il·lustrades amb fotocroms esplèndids, de gran efecte; duen textos en català, castellà i anglès, el primer; i dues llengües més: francès i alemany, el segon. Els han imprès la Impremta Virgili i Arts Gràfiques Saragossa, S. L., respectivament.

Ascens de la fotografia

L'oportunitat de contemplar una sèrie tan extensa com la col·lecció que estem comentant, ens ha dut a veure-hi l'evolució de les tècniques publicitàries, al voltant d'imatges i escenes que sempre són les mateixes (les mateixes o molt semblants, per raó del caràcter cíclic de la celebració i de la fixesa del lloc on aquesta se celebra). Ens referim, és clar, a aquesta mena de balanç que ha repetit el fotògraf un any darrere l'altre, cada vegada amb més intensitat, i que es presta a comparacions.

La projecció més poderosa de la fotografia coincideix amb la sensibilitat de l'última generació. Captivats per aquest art, n'hem adquirit l'hàbit. La trobàvem en el cinema i ara també la trobem en els audiovisuals. Ens interpel·la continuadament des del llenguatge publicitari, on ha substituït en bona part el cartell. La fotografia de la Setmana Santa segueix l'ascens. Veiem com acapara l'espai i el discurs propagandístic, accentuant, sense esgotar-la, la repetició del col·loqui inacabable entre l'artista fotògraf i la topologia de la festa.

La fotografia va néixer de la cultura científica, dóna la imatge literal de l'objecte, és reconeguda com a prova-testimoni, i ha passat a tenir substància com a art independent. Se n'ha estès l'ús, fins al punt de predominar en el sector d'expressió directa dels mitjans de comunicació, i de ser omnipresent al món virtual.

El documentalisme fotogràfic ha afavorit la reproducció de les imatges; ha ajudat a convertir-les en icones, i a formalitzar els llenguatges. Tots els llenguatges: també, el religiós i l'informàtic. Com qualsevol altra reproducció mecànica, els ha fet més planers per a totes les edats. En els últims decennis, quan entrem en la societat postindustrial, la fotografia és un dels instruments de comunicació avançat, que continua progressant al nostre servei.

Els fotògrafs preparats i competents en l'especialitat del reportatge, fan fotos estàtiques amb la vivesa de la realitat i ben vàlides per a la funció figurativa; indispensables per a l'edició convencional. En aquests termes hem de deixar de banda la fotografia en moviment, tot i que avui és molt conreuada i no li manca mereixement.

La propaganda de la Setmana Santa ha trobat sempre un bon suport en la fotografia, però ens estendriem massa si volguéssim fer-ne un repàs punt per punt. N'assenyalarem només les ocasions o els aspectes més notables.

Durant els anys de 1951 a 1975, la major part de les portades dels programes de Setmana Santa, seguint el model documentalista, es dedicaren a publicar fotografies de peces del patrimoni historicoartístic. Després vingué un període transitori amb alguna fotocomposició (any 1977), o bé es reproduí en portada el cartell de l'any, com s'havia fet abans (1976, 1978, 1979). A partir de llavors, s'inicià l'etapa de la fotografia d'art (1982 —excel·lent— i 1983). El 1986 i 1987 es tornà a la fotografia documental i, des de 1988, totes les portades duen fotocromies escollides de temes de reportatge.

Els concursos de la Secció fotogràfica del Casal Tarragoní han mantingut l'art de la fotografia en primer pla. La ciutat n'ha tret guanys, com el d'aparèixer representada amb imatges fidels. Per exemple, les portades dels programes de 1982 i 1983 a què ens hem referit abans. Últimament, és l'Agrupació d'Associacions mateixa que ha celebrat fins a quatre certàmens de diapositives en color, amb premis en metàl·lic, i ha obtingut així la col·laboració inestimable de bon nombre de fotògrafs. Ara disposa de fons fotogràfics per afrontar amb èxit les edicions de propaganda. El mateix interès per propagar les imatges de la Setmana Santa, ha dut l'Agrupació a intervenir, l'any 2000, en la transmissió de la processó per part de TVE, i en l'obtenció i distribució d'un vídeo.

En els fullets, en els programes i en molts cartells, veiem fotografies de les imatges; de vegades soles o en relació amb les persones; sovint, composades en grups escultòrics que representen moments cabdals de la narració de la Passió. La fotografia, sobretot de primer pla, n'accentua la sublimitat (per exemple, els anys 1989, 1992, 1993 i 1994). Més, encara. Quan el fotògraf capta figures humanes acompanyant les imatges, o en diàleg mut amb aquestes (1990, 1991, 1996), ens condueix al centre mateix del ritu, o sigui al punt més punyent. L'emoció es produeix de bella manera quan la condició artística de les imatges religioses és sense tara. Però, moltes vegades, no arriba a aquest nivell. Llavors el fotògraf encara és més d'admirar. Valent-se de llums, cromatismes, angulositats i enquadraments, salva les insuficiències lamentables de l'imatger.

Els editors de la propaganda saben utilitzar l'art fotogràfic: l'adapten bé als òrgans de difusió i el converteixen en forma periodística. Dins de l'ona populista que ens envolta, el fotògraf fa un paper acrític i descompromès, però molt important. Ajuda poderosament a construir l'imaginari col·lectiu.

Del nou segle

Ja en el seu inici, la propaganda de la Setmana Santa va seguir dues directrius: una, vers l'exterior, per fer venir forasters a presenciar la festa i visitar la ciutat; l'altra, vers l'interior, per aplegar, instruir i vincular les persones com a membres de les diferents associacions. El creixement de la ciutat i l'augment fabulós dels recursos publicitaris han repercutit en les dues orientacions.

A la propaganda de cartells i programes, adreçada a l'exterior, s'hi han afegit altres publicacions.

Quant als fullets, s'ha accentuat la seva funció d'òrgan de contacte i comunicació entre el associats a fi que participin en les cerimònies i, si s'escau, en la devoció, i s'hi sentin afiliats durant tot l'any. Perpetuen les hores plenes, si bé fugaces, de les funcions religioses, i són signe de cohesió permanent i font generadora de símbols propis. Els diferents col·lectius s'hi senten encarrilats. Últimament s'han multiplicat les edicions, degut a la diversitat i el major nombre de participants.

A partir de l'any 2000, els fullets de l'Agrupació d'Associacions van adoptar un model tipogràfic superior. Quim Mas Carceller figura com a cap dels coordinadors. La maquetació i la impressió és de Gabriel Gibert. La portada i els interiors van a tot color; els anuncis només surten al final, en pàgines especials; pertot millora l'ordre i la sensació d'importància. Les il·lustracions fotogràfiques apareixen cada cop més vistoses i considerables. S'acompanyen d'algun poema. El lector se sent guanyat en la mesura de la qualitat artística de les formes poètiques, les quals fan més general la propaganda. Per les dimensions, aquestes publicacions semblen llibres; tenen aquell toc de riquesa de la propaganda d'imatge empresarial, que tant es porta, i que ens encisa i admira.

Hi continua introduïda, o millor dit, subratllada, una visió moderna de l'esponsorització. Les primeres pàgines es dediquen a una galeria de personatges de respecte. Hi figuren en efígie, en el lloc d'honor. Són representants de les corporacions o entitats i alguna vegada es diu que apadrinen o subvencionen l'esdeveniment. En tot cas, reben l'homenatge personal, un any darrere l'altre. Aquest costum va començar ja amb els ajuntaments predemocràtics, i ha continuat sense distinció. Des fa uns anys, fins i tot s'ha incrementat ostensiblement. Potser en relació amb el fet que la Generalitat, l'any 1999, va qualificar la Setmana Santa de Tarragona de "festa tradicional d'interès nacional". Seria excessiu de voler comparar el paquet de "propaganda institucional" d'aquestes edicions amb la publicitat convencional, subjecta a les exigències del consum multitudinari i de la competència; i arriscat de sobrepassar, sense prou coneixement, els objectius limitats que ens hem proposat en acceptar l'encàrrec del present estudi. Aquests fullets més recents continuen glossant les tradicions religioses seculars, i accentuen aquells trets contemplatius que donen goig especial als iniciats; semblen adreçats als erudits i a un públic específic de poc més enllà de la comarca.

Final

Per acabar, dues notes. La primera, sobre la definició de la festa en termes artístics, tan interessant des del fervor religiós com des del nivell simplement humà. La festa és un fet col·lectiu realment emocionant que desperta un sentiment cordial. L'autoria es dilueix en la multitud. Uns participen en la figuració, i el públic simplement mira. En tots dos costats apareixen l'experiència i el gaudi estètics. En comparació d'altres festes que igualment atreuen gent, els que acudeixen a la Setmana Santa ho fan com davant d'un testimoni veritable. El públic hi correspon atret per la qualitat d'allò *real*, en contrast amb la publicitat, el teatre, la mala política, o altres ficcions habituals. El nom del gènere artístic on priva la realitat objectual, en l'espai-temps, és esdeveniment, més conegut pel mot anglès *happening*. En les decisions sobre la festa, que caldrà anar prenent, hauria de ser decisiu aquest punt de vista.

L'última nota per apuntar que la propaganda de la Setmana Santa serà tant més eficaç si la qualitat material del producte que s'anuncia és prou bona. Ens volem referir als elements i a l'ambient de la festa. Pel que fa a les imatges religioses, seria desitjable que es revisessin amb l'ambició artística més exigent, com la que va regir, almenys des del concili de Trento fins a l'any 1936, i que després no s'ha mantingut pas sempre; i que els complements com són carrosses, estendards, emblemes, símbols, abillaments, escuts, anagrames, etc., siguin de qualitat i de bon disseny. Quant a l'entorn urbà, malgrat que ja ha anat millorant, encara cal examinar-lo contínuament, en el mateix sentit i fins al menor detall, i sobretot preservar la dignitat dels llocs monumentals.

Enric Baixeras i Sastre

1928

[Luis Mallafré]

Semana / Santa / de / Tarragona / 1928

Industrias Litográficas SL Tarragona

23 x 16 cm.

1929

Castellarnau

Semana Santa / de Tarragona / 1929

Imprenta Altés. Barcelona

21'5 x 14 cm.

1930

[Francesc Monravá]

Semana / Santa de / Tarragona / MCMXXX

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

21 x 13'5 cm

1931

Castellarnau

Semana / Santa / 1931 / Tarragona

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

21'5 x 13'5 cm.

1935

fotografia: H. Vallvé
 Semana Santa / Tarragona
 Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
 18 x 12 cm.

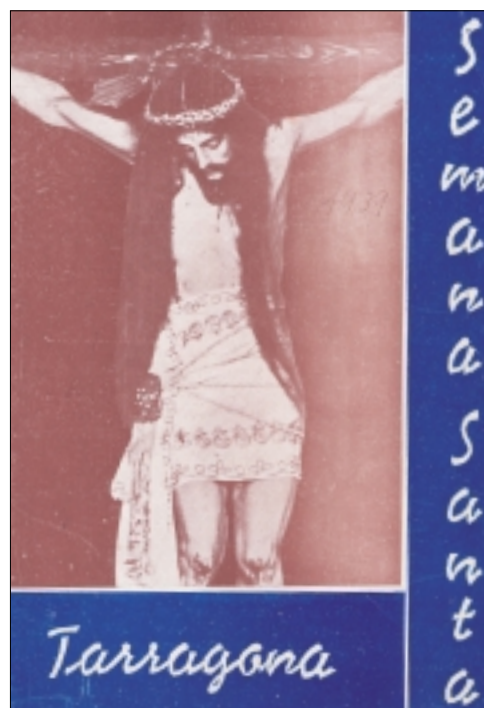
1936

La Portilla
 Quadern de / divulgació turística / Semana / Santa / de /
 Tarragona / Folleto de / divulgación turística
 Ed. d'Art i Turisme. Barcelona. 21 x 15 cm.

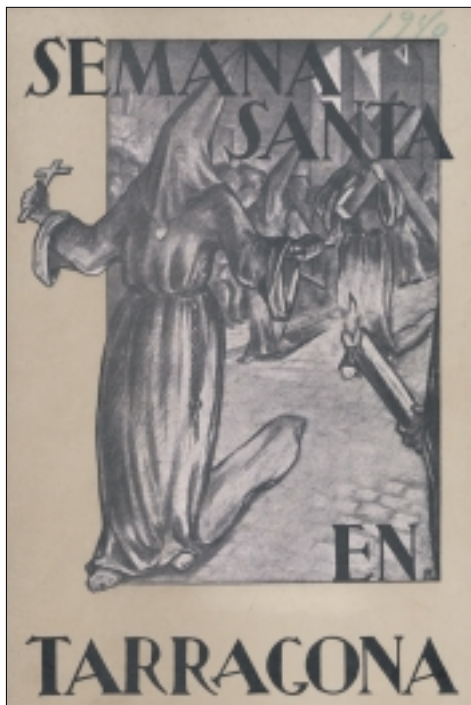
1936

[Marcel Riera Pàmies]
 Setmana Santa / Tarragona
 R. Gabriel Gibert. Tarragona
 18 x 12 cm.

1939

Semana Santa / Tarragona
 R. Gabriel Gibert. Tarragona
 22 x 15 cm.
 (tríptic)

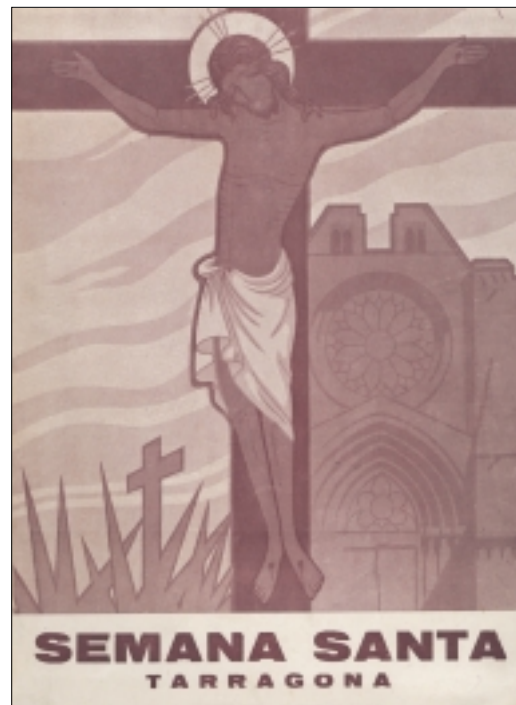
1940

[Marcel Riera Pàmies]

Semana / Santa / en / Tarragona

R. Gabriel Gibert. Tarragona

22 x 14 cm.

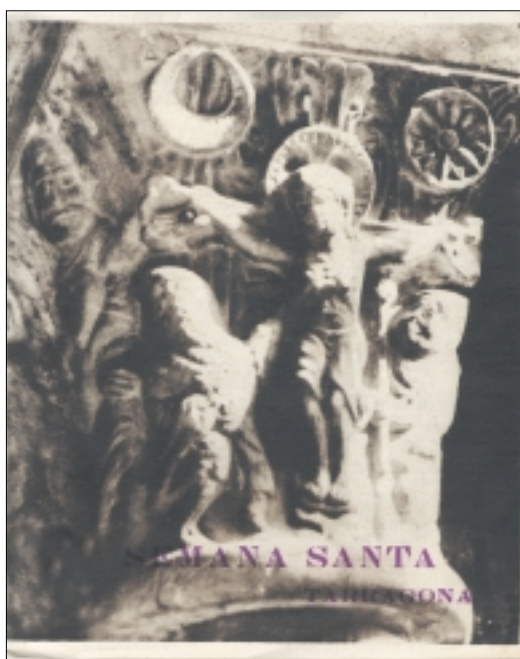
1941

[Isidre Valentines Llobell]

Semana Santa / Tarragona

Suc. de Torres & Virgili

21 x 15'5 cm.

1942

Semana Santa / Tarragona

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

17 x 14 cm.

1943

[fotografia: José M. Monravá]

Semana Santa / Tarragona / MCMXLIII

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

23 x 16 cm.

1944

[Enric Baixeras Sastre]

Semana Santa / Tarragona / MCMXLIV

Suc. Torres & Virgili. Tarragona

24 x 15'5 cm.

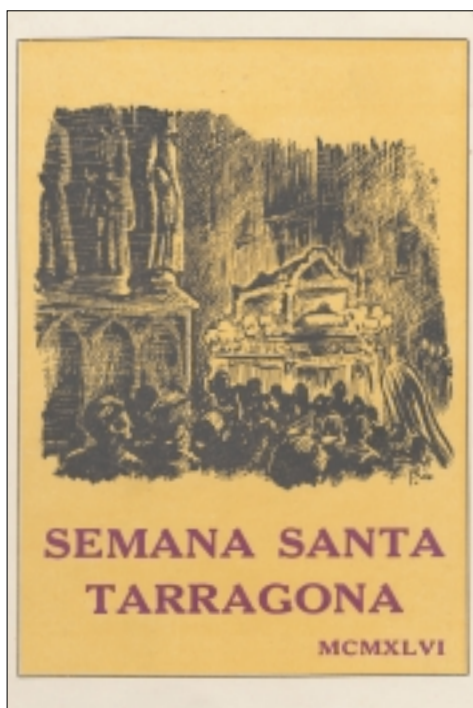
1945

[Enric Baixeras Sastre]

Semana Santa / Tarragona / MCMXLV

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

22 x 15'5 cm.

1946

[Enric Baixeras Sastre]

Semana Santa / Tarragona / MCMXLVI

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

22 x 16 cm.

1947

Semana Santa Tarragona / MCMXLVII

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

22'5 x 16 cm.

1948

Cosme López Vens

Semana / Santa / Tarragona

Sugrañes Impresor. Tarragona

20 x 22'5 cm.

1949

Baixeras [Enric Baixeras Sastre]

Semana Santa / 1949 Tarragona

Sugrañes Impresor. Tarragona

20 x 22'5 cm.

1951

Riera [Josep Riera]

Semana Santa / Tarragona MCMLI

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

21'5 x 16 cm.

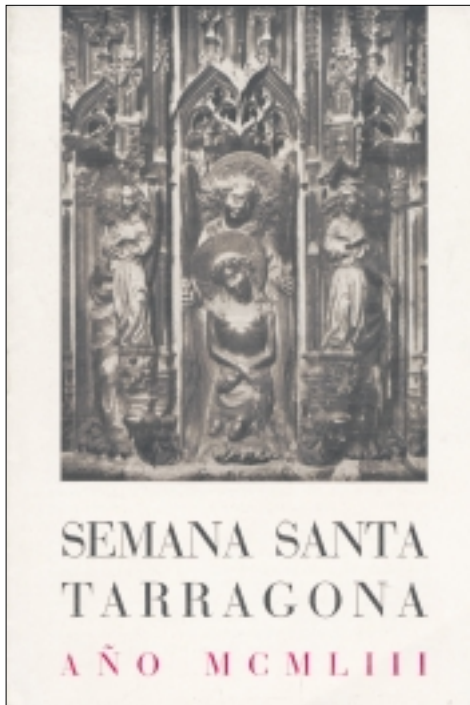
1952

Riera [Josep Riera]

Agrupacion de Asociaciones / Semana Santa MCMLII Tarragona

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

22'5 x 16'5 cm.

1953

Semana Santa / Tarragona / año MCMLIII
Sugrañes Hnos. Editores Tarragona
20 x 13 cm.

1955

[Josep Riera]
Semana Santa / Tarragona MCMLV
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
24 x 16 cm.

1956

[Josep Riera]
Semana Santa / Tarragona MCMLVI
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
25 x 17,5 cm.

1957

Semana Santa / Tarragona MCMLVII
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
25 x 17,5 cm.

1958

[Josep M. Virgili Sastre]
 Semana Santa / Tarragona MCMLVIII
 Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
 24'5 x 17'5 cm.

1959

[Fotografia: Josep M. Virgili Sastre]
 Tarragona / MCMLIX / Semana Santa
 Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
 24'5 x 17'5 cm.

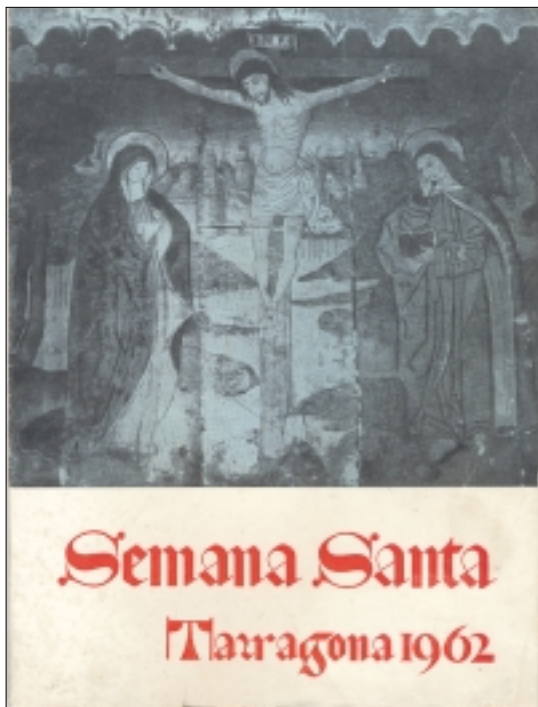
1960

[Fotografia: Josep M. Virgili Sastre]
 Semana Santa / Tarragona MCMLX
 Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
 25 x 17'5 cm.

1961

[Fotografia: Josep M. Virgili Sastre]
 Semana Santa Tarragona / MCMLXI
 Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
 24'5 x 17'5 cm.

1962

[Josep M. Virgili Sastre]
Semana Santa / Tarragona 1962
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
25 x 17 cm.

1963

[Fotografia: Josep M. Virgili Sastre]
Semana Santa / Tarragona 1963
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
24 x 16,5 cm.

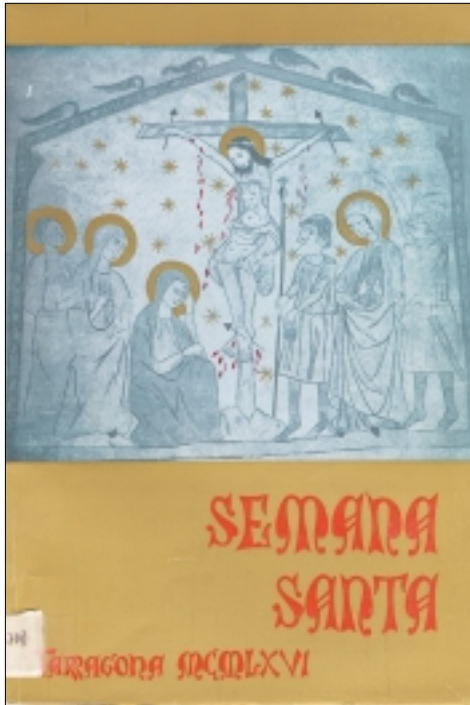
1964

[Josep M. Virgili Sastre]
Semana / Santa / Tarragona / MCMLXIV
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
25 x 17 cm.

1965

[Fotografia: Josep M. Virgili i Sastre]
Semana Santa / Tarragona 1965
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
25 x 17 cm.

1966

[Fotografia: Josep M. Virgili i Sastre]

Semana / Santa / Tarragona MCMLXVI

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

24'5 x 17 cm.

1967

Semana Santa / Tarragona 1967

[Suc. de Torres & Virgili. Tarragona]

24'5 x 17 cm.

1968

[Josep M. Virgili Sastre]

Semana Santa / Tarragona MCMLXVIII

[Suc. de Torres & Virgili. Tarragona]

24'5 x 17 cm.

1969

Semana / Santa / Tarragona 1969

Suc. Torres & Virgili. Tarragona

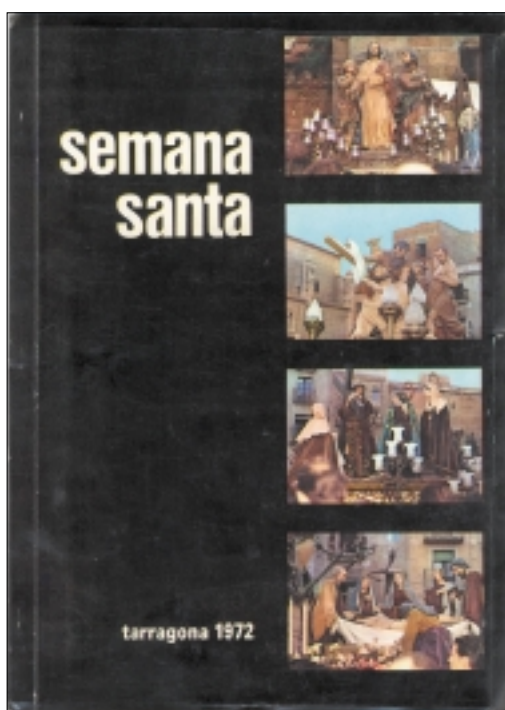
25 x 17'5 cm.

1970
 Semana Santa / Tarragona MCMLXX
 Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
 25 x 175 cm.

1971
 Semana Santa / Tarragona 1971
 Suc. Torres & Virgili. Tarragona
 25 x 16'5 cm.

1972
 [Fotografies Segú Chinchilla]
 Semana / santa / Tarragona 1972
 Suc. Torres & Virgili. Tarragona
 25 x 175 cm.

1973
 Foto Raymond
 Semana Santa / Tarragona 1973
 Suc. Torres & Virgili. Tarragona
 24'5 x 17'5 cm.

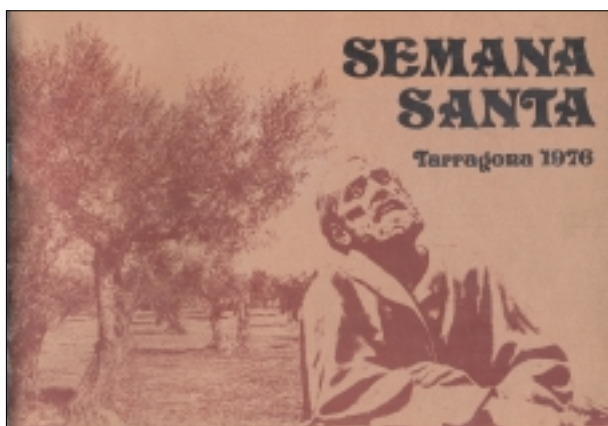
1974

Semana / Santa / Tarragona 1974
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
18'5 x 25'5 cm.

1975

[Virgili]
Semana / Santa / Tarragona 1975
Suc. Torres & Virgili. Tarragona
17 x 25 cm.

1976

Semana / Santa / Tarragona 1976
Suc. Torres & Virgili. Tarragona
17'5 x 25 cm

1977

Semana Santa / Tarragona 1977
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
17 x 24'5 cm.

1978

Semana Santa / Tarragona 1978
Suc. Torres & Virgili. Tarragona
17 x 24'5 cm.

1979

Semana Santa / Tarragona 1979
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
17 x 24'5 cm.

1980

Semana Santa / Tarragona 1980
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
17 x 25 cm.

1981

[Fotografia: Josep Casanovas Cañete]

Semana Santa / Tarragona 1981
Suc. de Torres & Virgili. Tarragona
24 x 17 cm.

1982

[Fotografia: Maria Serrano Adra]

Semana Santa / Tarragona 1982

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

24'5 x 17 cm.

1983

[Fotografia: Ramon Vallvé i Vila]

Semana Santa 1983 / Tarragona

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

24 x 17 cm.

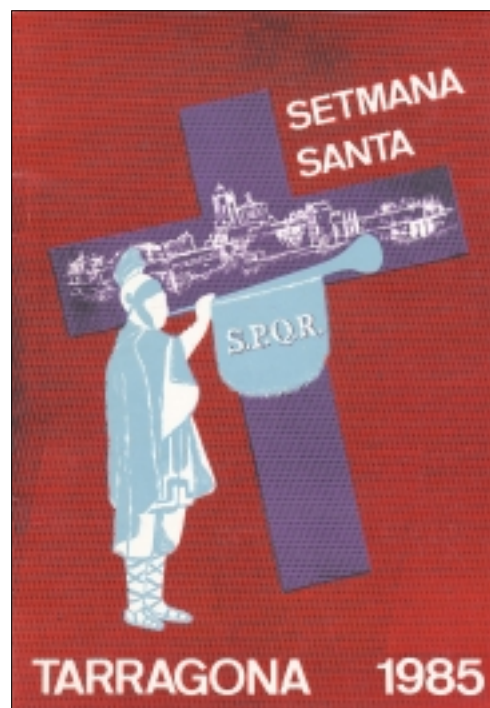
1984

[Fotografia: Jesús Navarro]

Semana Santa / Tarragona / 1984

Suc. de Torres & Virgili. Tarragona

21'5 x 24 cm.

1985

[Alexandre Ayxendri Mèlich]

Setmana / Santa / Tarragona 1985

Impremta Catalunya. Tarragona

24'5 x 17 cm.

1986

Setmana Santa / Tarragona 1986
Impremta Catalunya. Tarragona
24'5 x 16'5 cm.

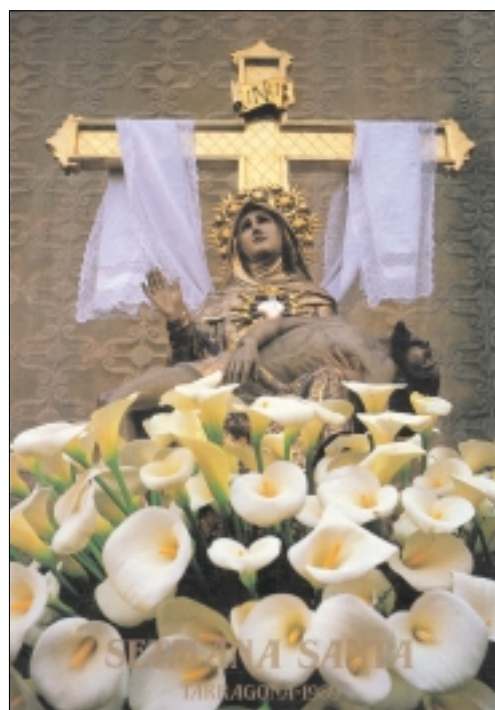
1987

Setmana Santa / Tarragona 1987
Impremta Catalunya. Tarragona
24'5 x 17 cm.

1988

[Fotografia: Amenós]
Setmana Santa / Tarragona 1988
Impremta Catalunya. Tarragona
24 x 16'5 cm.

1989

[Fotografia: Heribert Hinojosa Santos]
Setmana Santa / Tarragona 1989
Impremta Catalunya. Tarragona
23'5 x 16'5 cm.

1990

[Fotografia: Tano Antúnez Cano]

Setmana / Santa / Tarragona 1990

Impremta Catalunya. Tarragona

24 x 16'5 cm.

1991

[Fotografia: Pere Amenós Basora]

Setmana Santa / Tarragona 1991

Impremta Catalunya. Tarragona

24 x 16'5 cm.

1992

[Fotografia: Salvador Moreno Bravo]

Setmana Santa / Tarragona 1992

Impremta Catalunya. Tarragona

24'4 x 16'5 cm.

1993

[Fotografia: M. Àngels Berga López]

Setmana Santa / Tarragona 1993

Impremta Catalunya. Tarragona

24'5 x 16'5 cm.

1994

[Fotografia: Ramon Fraxedas Calduch]

Setmana Santa / Tarragona 1994

Impremta Catalunya. Tarragona

24'5 x 16'5 cm.

1995

[Fotografia: Pilar Canals Virgili]

Setmana Santa / Tarragona 1995

Impremta Catalunya. Tarragona

24'5 x 16'5 cm.

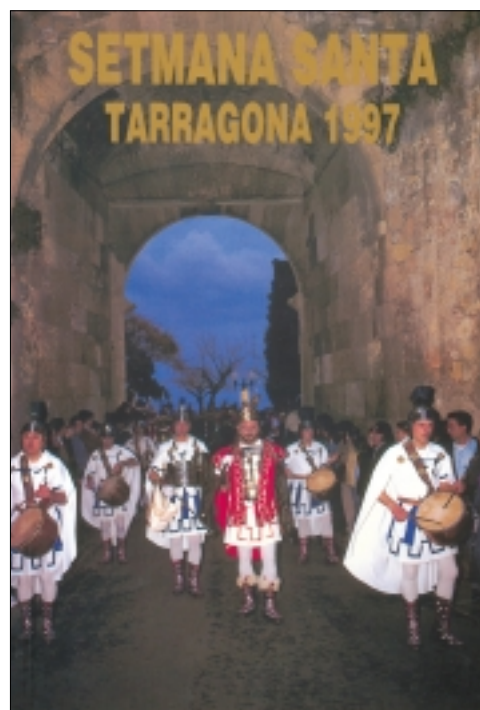
1996

[Fotografia: Josefina Saludes Heredia]

Setmana Santa / Tarragona 1996

Impremta Virgili. Tarragona

24'5 x 16'5 cm.

1997

[Fotografia: Manuel Moya González]

Setmana Santa / Tarragona 1997

Impremta Virgili. Tarragona

24'5 x 16'5 cm.

1998

[Fotografia: Eduardo Martínez Guareño]

Setmana Santa / Tarragona 1998

Impremta Virgili. Tarragona

24'5 x 16'5 cm.

1999

[Fotografia: Josefina Heredia]

Setmana Santa / Tarragona 1999

Impremta Virgili. Tarragona

24'5 x 16'5 cm.

2000

[Fotografia: Dolors Andreu]

Setmana Santa 2000 / Tarragona

Ind. Gráf. Gabriel Gibert. Tarragona

30 x 21 cm.

2001

[Fotografia: Eduardo Martínez Guareño]

Setmana Santa 2001 / Tarragona

Ind. Gráf. Gabriel Gibert. Tarragona

30 x 21 cm.

2002

[Fotografia: Anna Virgili Verdú]

Setmana Santa 2002 / Tarragona

Ind. Gráf. Gabriel Gibert. Tarragona

30 x 21 cm.

2003

[Fotografia: Pere Amenós Basora]

Setmana Santa / 2003 / Tarragona

Ind. Gráf. Gabriel Gibert. Tarragona

30 x 21 cm.
